

Saemeste saaman

Sámmis

Saemien tjaaledhkultuvren aejkie-
tjaalege • Nr. 1 Suehpeden 2013

BEETNEHNAMHTAH

**DAGKE GĪLETEKNO-
LOGIJE VIEHKINE JĪH
AEVHKINE SAEMIEN-
GĪELIDE?**

MAJA LISA KAPPFJELL

GĪERHKEME

MEERKE KRIHKE LEINE BIENTIE

**RÖÖPSES EDTJA
GUEDTEDH**

INGA MARJA STEINFJELL

**DOVLETJI SAEMIEH
MAANAJ ÅEJJIEH
HAEMIEDIN**

LENA KAPPFJELL

JOEJKEME JEALA

GUSTAV KAPPFJELL

Giejejaepie 2013

Stoerre aavoe munnjen naan baakoeh tjaeledh SFS'n/ Saemien faagelidteratuvren tjaeliji- jih jarkoestæjjaj-siebrien åvtteste, gosse bertiejibie voesteges åarjelsaemien nummerem *Sámis*-plaereste! Amma lea joekoen buerie ahte sáajhta jaepien 2013 bætedh, ihke veele daan jaepien lea nasjovnaale giejejaepie Nöörjesne. Dan jaepien heeventibie ahte 200 jaepieh vaaseme mænngan åehpies daaroen gieledotkije jih vaajestæjja Ivar Aasene reakasovvi. Nöörjen gieleveljie galkijibie heeventidh.

Åejvieaamhtese SFSen jaepietjåhkosne, Gærhkoen-jaarkesne, suehpeden minngiegietjesne, hov lij saemiengielide heeventidh. Åadtjoejimh lieredh jih govledh guktie Rassja-saemiej gieletsiehkje dælie, jih aaj digkiedimh njaalmeldh saemiengielen aerpievuekieh. Maaje digkiedimh saemiengielen bætijebiej-jieh, saemiedigkien "Bievnese saemiengielei bijre", mij bööti seente 2012. Vihkeles gyhtjelassh tseegkedh dan bievnesen vööste lea dagke; guktie dle gåarede jis Saemiedigkie muana saemien-gielereeremedajvide slijhtedh. Gukth dellie bætijebiej-jieh tjiektide mah joe leah gielereeremedajvi åelesne, jih guktie dellie gielebarkojne sjædta? Snåase jih Raavrvijhke leah åarjelsaemien tjiektide mah leah mealtan gielereeremedajvine. Stoerre aavoe goh Raavrvijhke amma easkah åeliedi, mænngan guhkje joe barkeme dam illedh. Nov badth aervedem åarjelsaemieh joekoen giehtjedieh guktie Saemiedigkie daam aamhtesem gietedellieh. Gukth dælie lea, Saemiedigkien lea ovmeese dårjomeöörnegh kultuvren, jielediburrien, gielen jih ööhpehtimien muhteste – mohte jis vaajtelibie jearsoesvoete jih bætijebiej-jine barkoenuepieh dellie daarpesjibie vihties öörnegh, gusnie reaktah jih dædte lea tjiektie, guktie aaj tjiektide jearsoes damta.

Daate nummere båata ihke åarjelsaemien lohkih jih tjaeljih leah gielebarkoste eadtjaldovveme. Åarjelsaemien iedtje aaj vååjnoe gielebarkosne, ihke leah guhkjem jih vissjeles barkeme buerie ööhpehtimievuekieh eevtiedidh. Studentide nuepieh jijhtemienie saemien lohkedh jollebe ööhpehtimmesne, jih åarjelsaemieh leah vissjeleslaakan barkeminie digitaale gielevierhtieh eevtiedidh jih tjirrehtidh. Riekte ulmien vööste, positjive, jih konstruktjive barkoe hov lea buerie otnjegem vaedtsedh. Aelhkje hov væhtah vuehtedh bååstide Elsa Laulan tjjese, jih sov eadtjohkevoete saemien kultuvren jih ektievuekien muhteste stoerresiebredahken vööste. Gosse lea unnebelåhkoen gielebarkije dellie ij leah daamhtaj aelhkje eadtjohke årrodh. Dellie vihkeles ahte byjjesfaamoeh dårjoem faalehtieh, jih seamma vihkeles gieleguedtjijstie jih gielebyjreskistie eadtjaldovvedh.

Saemien faagalidteratuvren tjaeliji- jih jarkoestæjjaj-siebrje vaajtele daejnie aejkietjaaleginie tjaaleldh-gielem vijries geerjehtidh jih djjpedh. Mijjen dååjrehtsi mietie daate lea buerie vuekie daam buektiehtidh. Dæjriejibie ahte *Sámis* vijries jaksa, jih ahte nuhtjedåvva dovne maadthskuvline, jih joekoen jårhkeskuvline gusnie saemien ööhpehtimiem faalehtieh. SFS vaajtele daejnie nummerinie positjive faaleldahkem vedtedh åarjelsaemien gielebarkose!

Buerie lohkeme jih læhkoes giejejaepie dijese gaajhkesidie!

Diervesjh, *Lill Tove Fredriksen, SFSen ståvroevævtehke*

SAEMESTE SAAMAN – SÁMIS Nr.1

Suehpeden 2013

Saemien tjaaledhkultuvren aejkie-tjaalege, mij TjaelijiBerteme áålmehte Saemien faagelidteratuvren tjaeliji- jìh jarkoestæjjajsiebrien ávtteste.

ISSN 0809-7410

Redaksjovne

Harald Gaski jìh John T. Solbakk

Guessieredaktööre

Lena Kappfjell/Gaebpien Leena

Saemeste saaman plaereste ij áadtjoeh luhpehth kopieeredh tjaeliji, guvvie-daajhtiji áålmehtæjjaj gaavhtan.

Graafihke barkoe Minna Saastamoinen, Studio Borga, Ohcejohka

Bæjngoebielen guvvie Aina Bye

Diedtelamme Waasa Graphics Oy, Vaasa

SFS

Saemien faagelidteratuvren tjaeliji- jìh jarkoestæjjaj siebrien stávroe

Ávtehke

Lill Tove Fredriksen
Grøtholtvn. 5, 9010 Tromsø

Stávroeliehtsege

Trond Are Anti
Buolbmát, 9845 Deatnu

Stávroeliehtsege

Seija Guttorm
9730 Káresjohke

Sæjjasadtjh

Elen Ragnhild Sara
9730 Káresjohke

Elisabeth Utsi Gaup
9520 Guovdageajnoe

John Henrik Eira
9730 Káresjohke

Tjaelemegoevtese

Juhtiehtæjja John T. Solbakk
Fitnodatgeajnoe 13, PB 140.
NO-9735 Káresjohke
Tel. +47 78 46 83 30, +47 91 59 06 06
Faakse +47 78 46 83 29
E-påaste: samifaga@samifaga.org

Saemeste saaman lea beetnehamhtah plaerie. Dam aaj maehtieh áålmehtæjjaj viermiebovreste daengkodh.

www.lagadus.org

Sámis artigelh aaj mahta daebpene lohkedh:

www.samifaga.org

Diervesjimmieh redaksjovne

Daate nummere lea dáåjrehtsistie eevtiedovveme. Dagke rovneges nimhie bæjkoehdih dam voesteges áarjelsaemien *Sámis*-plaeriem. Badth mijjeh hov jijnjem dáåjrehtamme mænngan 13 nummerh *Sámis* áålmehtamme, jìh muvhtene hov libie mealtan vaalteme naan áarjelsaemien artigkele aaj. Daate hov lea Saemiedigkien dáarjomi mietie, ihke dah hov stillieh ahte 20% plaereste galka áarjel- vuj luvlesaemien árrodh. Daate lea buerie ássjalommese, mohte læjhkan hov libie dáåjrehtamme ahte plaerie ij leah áarjelsaemien lohkiem jakseme, ihke dovne nommeste jìh bæjngoebieleste váåjnoe goh tjelke noerhtesaemien plaerie. Dan ávtteste libie ussjedamme dáeriesmoerem geervedh jìh sjìere áarjelsaemien *Sámis*-plaerieh darjodh, jìh lule-saemien aaj. Aelkiejibie daejnie nummerinie mij lea tjelke áarjelsaemien. Juktie buerebe áarjelsaemien profijle jìh integriteete nænnoestidh dellie libie orresth nommedehteme daate *Sámis*-plaerie – *Saemeste saaman*, jìh aaj guessieredaktööre seehteme. Eevre seamma goh noerhtesaemien plaerie daate lea aaj namhtah, ih daarpesjh maeksedh dan ávtteste. Gærjabussene jìh jeatjah gærjagåetine mahtah plaeriem áadtjodh. Naemhtie hov vaajtelibie maaje vjirebe áarjelsaemien lohkiidie jaksedh, jìh aerviedibie buerebe goh barre 20% teeksth biejedh naan noerhtesaemien plaaran. TjaelijiBerteme jìh SFS (Saemien faagelidteratuvren tjaeliji- jìh jarkoestæjjaj siebrie) leah ektesne moeneme jijnjebh áarjelsaemien sjìerenummerh áålmehtidh. Böörjibie lohkiidie bieljelih jìs naan buerie soejkesje, aamhtese vuj tjaelije daajra mij mahta mealtan árrodh bæitje *Saemeste saaman*-plaeresne. Buerie lohkeme!

John T Solbakk
redaktööre

Harald Gaski
redaktööre

Saemeste saaman SÁMIS

NJUENEHKSTJAALEGH

2 SFS kråanesne
Lill Tove Fredriksen

3 Diervesjimmieh redaksjovneste
Harald Gaski jñh John T. Solbakk

ARTIGKELH

6 Dagke gieleteknologije viehkine
jñh aevhkine saemiengielide?
Maja Lisa Kappfjell

10 Gierhkeme
Meerke Krihke Leine Bientie

16 Dovletji saemieh maanaj áejjieh
haemiedin Lena Kappfjell

22 Joejkeme jeala
Gustav Kappfjell

26 Joejkemen bijre
Kristoffer Sjulsson

27 Gærjeste Eanni, Eannázan
Nils-Aslak Valkeapää

29 Tjihatesh
Maja Lisa Kappfjell

30 Saemien veasome, vuj sámi
viessom Harald Gaski

32 Baakoeh faamohkábpoe jiermeste
Ingrid Zachisson

34 Václav Marek
Lena Kappfjell

36 Giesie-jjijem, Veelkes vuelie
Tjihatesh jñh guvvieh: Anne-Grethe
Leine Bientie jñh Aina Bye

38 Rööpses edtja guedtedh
Inga Marja Steinfjell

41 Ij barre náake, ij barre buerie...
Lena Kappfjell

44 Båeries guvvieh áarjelsaemien
dajvijste

48 Berkelen saernieh
Maren Uthaug

53 Dotkije tjaangeme gåatan
Lena Kappfjell

58 Tjaebpemes gåessie!
Lena Kappfjell

FAKTAGIRJE NUORAIDA

• FÁKTAGIRJI NUORAIDE

• REEKTEGÆRJA NOERIDE

Anne Lene Turi • Margrethe Bals
“Sii gehčče eará guvlui”

Mii lea givssideapmi ja movt dan bisseha.
ISBN 978-82-8263-016-0

“Sij gæhttji ietjá guovlluj”

Mij la givseldibme ja gáktu dav ganugahtta.
ISBN 978-82-8263-020-7

“Dah mupbien bealan vuortasjeh”

Mij dihte neerrehtimmie jñh guktie dam orrijehtedh.
ISBN 978-82-8263-021-4

Haddi /Pris: NOK 200 pr bok

Dingo dás/Bestill her: www.calliidlagadus.org

Dahje jeara girjegávppis! / eller spør hos din bokhandel!

Tjaeliji Berteme Tjállij Almmudahka
ČálliidLágádus
ForfatternesForlag AuthorsPublisher

Faagelidteratuvren stipende 2013

Saemien faagelidteratuvren fáante bæjkohte ov-
mese stipendh saemien faagelidteratuvren tjaeliji-
de jñh jarkoestæjjide:

- 1) 1 provsjektstipende, dokumentaaregærjese gïetetjaalege (manuskripte), NOK 100.000,-
- 2) 4 fealadimmiestipendh, fierhte stipende NOK 20.000,- raajan.
- 3) 4 stipendh artikkelh jarkoestidh, saemien-gïelese sjehtesjidh, fierhte 10.000,- raajan.
- 4) 5 soejkesjimmiestipendh – soejkesjidh ööhpehtimmievierhtieh vuj dokumentaare-gærjah, fierhte NOK 5.000,-

Guktie stipendem áadtjodh:

- 1) Ohtsemisnie galka díeves provsjeektet-jjelkestimmie árrodh. Jñh vihkeles ahte tjaelijen aajkoe lea tjaalegem áálmehtidh gosse dejnie galhkeme. Fáantestávroe voesteges veeljie provsjekth/gïetetjaalegh mah joe leah mahte illeme jñh sjehtesjamme saemiengïelen gærjese vuj jeatja faageteeksten haamose. Provsjektstipendese aaj mahta lissie-dáarjoem árrodh. Ohtsije dellie tjoevere ohtsemisnie soptsestidh gubpede jñh man jijnje, jis lea jeatjabistie beetnehdárjoeh ohtseme. Dah gieh joe lea ávtelen stipendem áádtjeme, dah eah maehtieh orresth ohtsedh eannan rapporte fáantestávrose sedteme. Fáante ij beetnehdárjoem vadta jollebe ööhpehtimmien dotkemeprovstkh illedh, vuj barre gærjah díedteldidh. Jis dle bíevnesh fáátesieh, vuj vaenieh bíevnesh ohtsemisnie

dellie ij dááhkesjadth. Beetnehdárjoe joekesávva gööktine áesine, lehkiem gosse provsjeekte aalka, jñh mubpie gosse gïetetjaalegine gaarvanamme.

- 2) Fealadimmiestipende áádtje faagesjïeken fealadæmman. Voestegesïeresne galka stávrose rapportem tjaeledh gosse báástide báateme, jñh dan mænngan faaledh teekstem dan fealadimmien bíjre *Sámis/Saemeste saaman*-plaaan.
- 3) Jarkoestimmistipende áádtje jeatja gïeleste saemiengïelese jarkoestidh. Buerie jis gáarede artikkeline darjodh *Sámis*-plaaan. Beetnehdárjoe áádtje mænngan teekste lea jarkoestamme jñh mænngan stávrose dam sedteme.
- 4) Ööhpehtimmiesoejkesje vuj dokumentaare-soejkesjen tjaalege galka 3–5 bieliej stuaaroo. Beetnegh áádtje mænngan stávrose báateme jñh dááhkesjadteme.

EASKAH! 21.7.2013

Vielie bíevnesh SFS administrasjovneeste,
tel. 416 45 751 (Svein Nordsletta),
tel. 915 90 606 (John T. Solbakk).

Ellies ohtseme jñh dáarjomeplaaane sedtesávva:
SFS/Saemien faagelidteratuvren fáante
Fitnugatgeaidnu 13, Pb 140,
NO-9735 Káresjohke

Vuj sedtieh e-páastine:
samifaga@samifaga.org

Dagke *gïeleteknologije*

Jijnjesh sih govleme saemien staeriedimmie-programmi bijre, *Oahpa* saemiengïeleh learoe-programmi jïh digitaale baakoegærjaj bijre mah Leah dovne noerhtesaemien, julevsamien jïh årjel-saemien gieline. Mejtie dah daerpies jïh guktie maeh-tieh dagkerh gieliteknologijen programmh saemien gielenænnoestæmman jïh evtiedæmman viehkine jïh aevhkine årrodh?

Giellatekno, mij lea Saemien gieliteknologijejarnge Tromsøen Universiteetesne hov lij aalkovisnie pros-jekte 2001 tjaktjen raejeste, jïh ulmie lij grammatih-ken joekehtimmiem jïh raajesejoekehtimmiem noerhte-saemiengïelese darjodh. Jaepien 2004:n raejeste pros-jekte aaj raajesebægkojne barkeme.

2005:n jaepien Saemiedigkien prosjekte Divvun tseeg-kesovvi, mij edtji saemien staeriedimmiedirregh, vo-estegh noerhte/- jïh julevsamiengïelide stealladidh. Giellateknodæhkie jïh Divvundæhkie Leah dehtie raejeste ektesne saemien gieli morfologihke giela-gaaltije-fjligujmie barkeme. 2011:n raejeste Divvun Tromsøen Universiteeten åalan sjïdti. Daate barkoe jïh dagkerh gieligaaltijefijlh Leah buerie vâaroeminie jallh maadteginie jeatjah gieloprojektide.

Grammatihken joekehtimmie

Voestegh Giellatekno jïh Divvun Leah grammatihken joekehtimmiem/automaatem gaajhkide saemien gieli-de dorjeme. Daate vâaroeminie jallh maadtojne gaajh-kide jeatjah prosjektide, mej bijre vuelelen tjaalasovve-me. Saemien teksth libie tjöönghkeme, nimhtie baa-koeh åådtjeme, dejtie klassifiseereme jïh joekehtim-miem vadteme. Vuesiehtæmman gosse tjaalah baakoem *gåatan* dle dam sojjehtimmiem vâajnesasse åådtjoeh, jïh nimhtie åådtjoeh daejredh ”+N” nomene lea, jïh ”+Sg” lea singulaare jïh ”+Ill” illatijve lea.

gåatan gåetie+N+Sg+iIll

Vijriebasse mahta aaj seerkemegietjiem lissiehtidh, gosse tjaalah;

gåatatjasse gåetie+N+Der/Dimin+N+Sg+Ill

Dle åådtjoeh daejredh ”gåetie+N” Nomene lea, jïh ”+Der/Dimin” buerkeste ahte seerkemegietjie diminu-tijve lea, jïh ”+N” vihth buerkeste *gåatetje* lea nomene, ”+Sg” lea singulaare jïh ”+ill” lea illatijve. Dellie ellies joekehtimmiem dehtie baakoste åådtjeme! Dihte mub-pie buerie, Analysatovre aktede baakoste gellie joekeh-timmieh vadta, gosse tjaalah *gåatatjasse*, dellie dihte mubpie joekehtimmie aaj jæjhta:

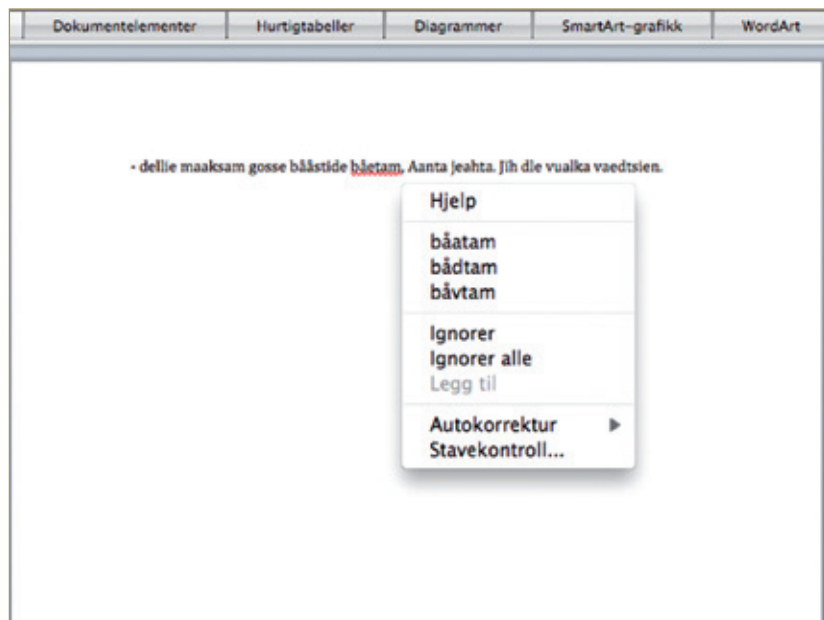
gåata+N+Der/Dimin+N+Sg+Ill

viehkine j̄ih aevhkine *saemiengj̄ielide?*

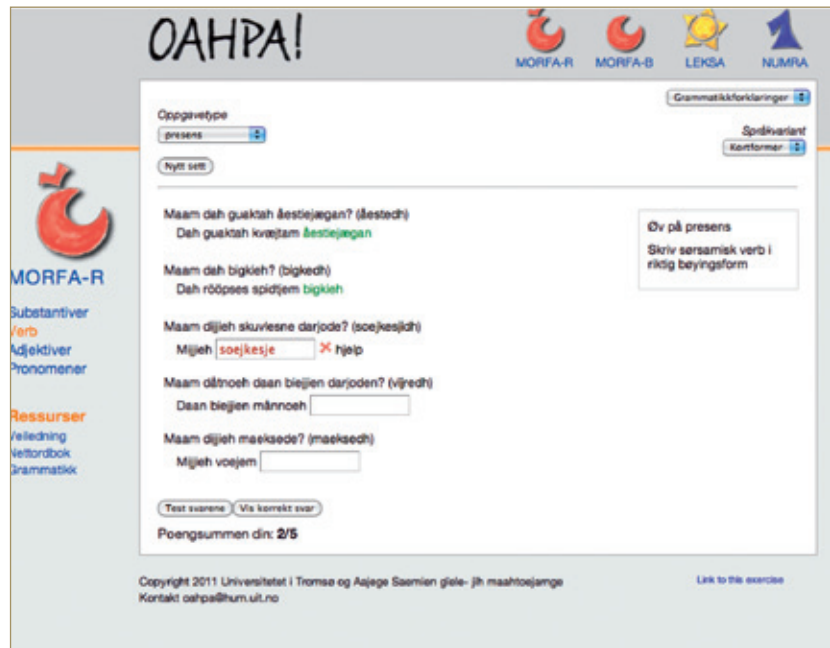
ḡaatatjasse lea aaj ”+Der/Dimin” diminutijve baakoste *ḡaata*, mij lea ”+N” nomene, ”+Sg” singulaare j̄ih ”+Nom” nominatijve lea.

Divvun staeriedimmie- dirrege

DIVVUN *staeriedimmiedirrege* datnem viehkehte j̄ih d̄aarjele gosse saemien tjaalah. Gosse morfologihke analysatovre lij gaervies, dellie destie *Divvun staeriedimmiedirrege* bööti. Naan lingvistihken d̄aeriesmoerh lin. Vuesiehtæmman ij lij dihte åarjelsaemien adjektijve systeeme eevre tj̄ielkes, possessijve gietjeh, guktie ektiedidh baakojde, j̄ih aaj guktie dejtie löönemebaakojde tj̄aeldh lin naan dejstie aamhtesijs-tie mah lin geerve daejredh goh eelkin dejnie barkedh. Dam barkoem libie tjirrehtamme jaepien 2008:n raejeste – jaepien 2010:n raajan.

Dihte Divvun staeriedimmieprogramme lea nov nimhtie, gosse åarjelsaemien tjaalah, dellie rööpses sieve j̄ajhta gosse b̄ãajhtode tjaaleme. Vuelelen guvvine vueschem.

Jijtje átnam dam programmem gosse tjaalam, jïh vuajnam hov viehkine lea. Gosse báajhtode tjaalam dle programme mannem „májhtajahta“, tjoeverem dellie goerehtidh mij dihte báajhtode lea, jïh destie gujht aaj jïjtje jïjnjem lierem. Seamma sienten, dle áadtjoem buerebh ussjedidh guktie edtjem doem dam tjaeledh jïh guktie maahtam lohkiidie bööremeslaakan maam joem soptsestidh, jïh im daarpesjh vielie tjakasjidh tjomperdidh, mojteldidh guktie bist doem dam baakoem áarjelsaemiengielene tjaeledh. Annje lea jïjnjem maam tjoeveribie staeriedidh jïh lissiehtidh programmese, jïh hijven jis almetjh dam programmem nuhtjeh jïh mijjese bieljelih jis mij joem báajhtode lea jïh jis baakoeh fáåtesieh.

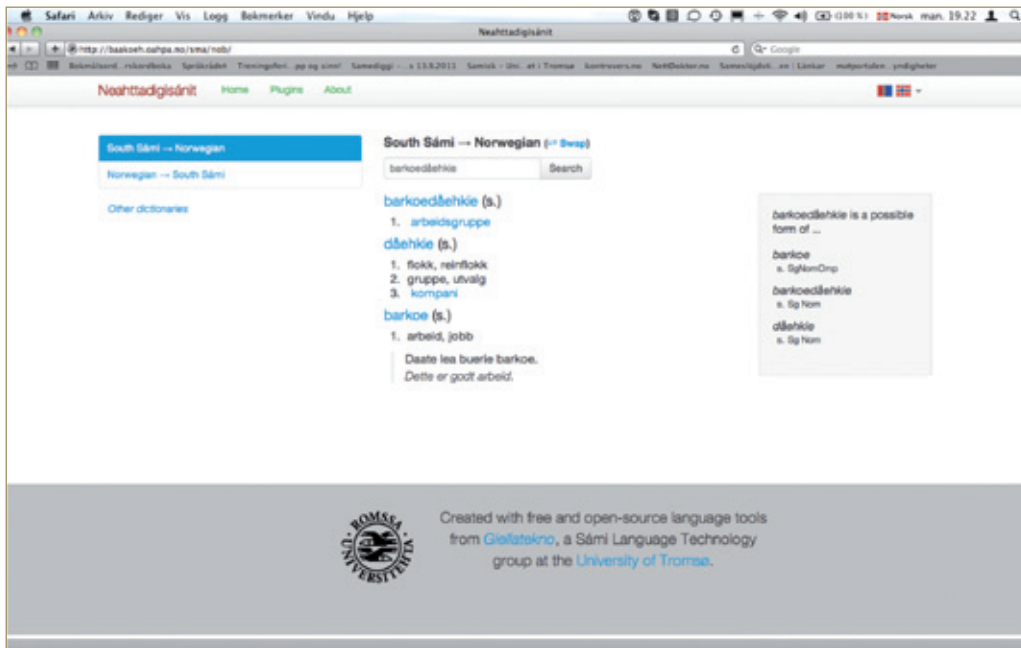
OAHPA

Jaepien 2007 Giellatekno eelki interaktijve pedagogihken programmigujmie barkedh. Voestegh noerhtesaemien programmem VISL, giejnje Syd-Dansk Universitetine ektine barkijin, jïh dan mænngan gielearoeprogrammem *Oahpam* darjoeji. Dihte voestes *OAHPA* programme lij noerhtesaemiengiesne, dan mænngan Giellatekno Aajege gielearjngine, Plassjesne, áarjelsaemien *OAHPA*-programmem darjoeji. *OAHPA* átna gelie programmh, mejgujmie maahta orre baakoeh lieredh jïh guktie dejtje syjjehtidh jïh riectes baakoehammoeh áadtjodh. Dle baakoeklaassem veeljh, veeljh maam dam sïjht lieredh, vuesiehtæmman verbem, dle edtjh diev-

tedh riectes hammojne. Gosse grammatihkem edtjh aktene gielesne lieredh, dellie tjoeverh barre ektede lohkedh. Daejnje *OAHPA*-programmene dihte lierehtimie sagki aelhkebe jïh lustebe sjædta, ihke programme dallah vaestede mejtie reaktoe jallh báajhtode sjïdteme. <http://baakoeh.oahpa.no/sma/nob/>

Giellatekno jïh Divvun Leah aaj elektronihken baakoegærjah dorjeme, gusnie libie grammatihken joekehtimiem jïh baakoegærjam ektiedamme sjïere programmene. Daate programme nuepiem vadda saemien tjaalegienie diedtedh, jïh ellies joekehtimiem áadtjodh, dejtje grammatihken baakoehammojde áadtjodh, jïh aaj hævvi guktie baakoe lea daaroengielese jarkoestamme. Eah dagkerh baakoehammoeh jallh ellies joekehtimiem áadtjoeh sïejhme baakoegærjesne, jïh dihte hijven almetjidie mah sïjhtieh áarjelsaemiengielem lieredh.

Daate baakoegærja aaj lohkemeviehkiem átna, guktie ij daarpesjh programmem maskijnese biejedh, diedth barre baakoem maam sïjht jarkoestidh aktene tekstesne, dle dejtje „vihkielommes“ baakoehammojde váájnesasse bætieh.

Dagke gieleteknologije viehkine jih aevhkine báetije biejjide?

Dagkerh gieleteknologijen viehkieriehtieh daerpies báetije biejjide gielevtiedámman jih gielenænnoes-támman. Abpe siebriedahke jih dah stööremes jih áajvahkommes gielh leah guhkiem dejnie digitaale váaroeminie jallh "plattformine" orreme jih nimhtie almetji tjaelemem dáarjelieh. Saemiegíelh edtjeh seamnavyörtegisnie árrोध, jih dagkerh programmh; *Divvun* staeriedimmiedirregh, digitaale baakoegærjah jih *Oahpa* learoeprogramme viehkiehtieh gielem vaarjelidh. Gosse Nöörjen jih Sverjengíelh áarjelsaemien-gielem aehtieh, dle dagkerh dirregh viehkiehtieh normem steeredidh, badth aaj viehkiehtieh gielen sjjere grammatihken bielieh steeredidh jih vaarjelidh. Almetjh "tjoeverieh" normen mietie tjaeledh, jih destie aaj almetjh lierieh mij dihte sjjere áarjelsaemien lea. Nimhtie aaj dah programmh "gielevarjelimmine" jallh daaroen "sprákkonserverende" sjáedta. Vuesiehtámman, áarjelsaemich muvhtene dejtie dualis- hammojde áajaldehtieh utnedh jallh muvhtene daaroen raajesebægkoem utnieh gosse soptsestieh. Gosse programmh gáávesieh mah viehkiehtieh májhtajehtedh dejtie hammojde utnedh, eah dellie man varki dah sjjere áarjelsaemien hammoeh jallh sjjere grammatihken bielieh gaarvanieh.

Dihte mubpie buerie dej gieleteknologijen programmigumie, almetjh nuepiem áadtjoeh áarjelsaemiengíelem lieredh jih leah aaj hijven almetjidie giéh eah man jijnjem saemien maechtieh tjaeledh. Gosse digitaale baakoegærjah jih Divvun staeriedimmieprogrammh gáávesieh mah dejtie sojjeldihkie baakojde daejrieh, dle aelkebe sjáedta almetjidie saemien lohkedh jih aaj aelkedh jienebem saemien tjaeledh. Daesnie maahta gaavnedh magkerh vielie digitaale viehkieriehtieh gáávesieh <http://oahpa.no/sma/oversikt.nob.html>. Nimhtie aaj dah digitaale viehkieriehtieh aaj viehkiehtieh gielem jieliehtidh/revitaliseeredh.

Vielie prosjekth vuertiemisnie. Gosse grammatihken analysatovre váaroeminie dellie gáarede vielie gieleteknologijen viehkiedirregh darjodh, vuesiehtámman dam tekstegietedallemem/ teksteproesseringem buerie-didh, gielearoem, digitaale baakoegærjide jih aaj syntaktihke soptsestimmie evtiedidh. Programmh mah leah vihkele gielide daaletje siebriedahkine, badth aaj buerie viehkieriehtine gieledotkemasse.

Gïerhkeme

Mov leah vïjhte maanah. Dah lin gïerhkemisnie. Desnie amma siedtelgovvin. Gosse maanetjem klåamsoehtamme, dellie dallah nahkeste. Hijven gïerhkemisnie åeredh. Manne tuhtjem joekoen hijven, gïerhkeminie dan aelhkïe. Nov gujht maanah desnie murriedin jih numhtie aelhkebe mun-njen maanide suvhtedh. Gosse bijjene vaeresne, dellie aelhkïe maanam gïerhkemisnie guedtedh. Machtebe gïerhkemem såakan gævnoestidh.

Dejpeli saemïeh iktegesth gïerhkemem utnin. Daaletje aaj gïerhkeme sjïehteles. Akten aejkien edtjim staa-rese. Ruevtieraajrojne vöölkim, jih dellie girtine. Dan soe aelhkïe gosse ruevtieraajrosne, veedtsim barre tjih-kedim, gïerhkemem juelkiej duakan bëejim. Gosse girtiesæjjan jaksim, barre mov veaskoem "seedtim". Dah jeatjah nyjsenæjjah tjoerin jïjtsh maana-vaagnide "seedtedh". Eah åadtjoeh vaagnide girtien sjïse buektedh. Dellie tjuerïeh maanide gåaskestidh. Gosse maanah tjearoiejeh, dellie amma tjuerïeh dejtïe guedtedh. Vuajnam guktïe tjomberdeminie. Mov gïerhkememaana jis åerïeminie. Gosse girtien sjïse tjaangem, giemhpe nyjsenæjja mannem viehkehte. Gosse gåaroes gïerhkemem bæjjese hællöse bëejeme, dellie maanam njammeh-tem.

GUKTIE GÏERHKEMEM ÅADTJÖEJIM

Mov aehtjïe lij gïerhkemem dorjeme gellïe jaepïej aerebe maanah åadtjoejim. Aehtjïe jih maadter-aajja gïerhkemassem ohtsedigan jih aarvadedigan. Dan mænngan åemie aahka dam lovredehti. Numhtie manne jih mov åerpenh dennie gïerhkemisnie limh. Gosse manne voestes aejkien tjïdtjïne, aavoedim gosse dam gïerhkemem tjïdtjïe gon aehtjïeste åadtjoejim löönedh.

Gosse vïjhteden aejkien beelhten nuelesne, geelleme Tåamma sjïhti jïjtje gïerhkemem darjodh. Die maa hijven juktïe onneåabpa Ellen Sara aaj vuertieminie. Dellie sjïhtem onneåabpa edtja dam "båeries" gïerhkemem utnedh sov maanese. Juktïe geelleme vøjkele vytnesjïdh, dellie ussjedien orre gïerhkemem darjodh.

GÏERHKEMASSE

Månnoeh Tåammah Praahkesne årroeminie. Desnie barre smaave kråavvoeh säekïeh. Numhtie Snåasen gåaj-koe mïnnimh, gusnie tjïdtjïeh aehtjïeh årroeminie. Desnie sjïehteles gïerhkemasse monnese. Månnoeh aehtjïeh gïerhkemassem ohtsedimen. Dïhte goeseste. Snåasesne jïjnïh stoere goesh. Goese geehpes moere. Aelhkïe gosse aehtjïe motor-saakoem nuhtji. Joekoen stoere galte sjïd-tem.

ti. Galtem gujht gáatan Praahkese. Nov amma galtem skæhtjose guktie ánnetje gapsje. Dellie geelleme galtem motor-saakojne loedti. Dan mænngan hov aavradi jih goeveldi.

GOENGERE, GOEVTESMOERE JÏH LEAHKOE

Gierhkemen goengere jih goevtesmoere saaljeste. Muvhtene sjeahta gasngesistie. Voestegh dejtie vierhkiedi jih dyöbpi guktie dah hijven sjihteluvvieh. Dellie goevtesmoere edtja ánnetje gáavvan árrodh. Dellie goengerem maalline sjihtesji. Saalje dan nænnoes. Leahkoe goeseste. Dam tjoeri aaj sjihtesjidh jih smaave naevliejgumie dibrehtidh. Numhtie mánnoeh viehkesjadtimen.

Daam gierhkemem mánnoeh Tåammah dorjeme. Mov maanah Kræsta, Eelle, Maahke, Eebre jih Mille gierhkemisnie lin.

Onnevielle Eebre viehkine gosse geelleme sãåkesjeminie.

Naemhtie gaebliem dorjeme.

LOVREDIDH

Dellie goengeren jih gïerhkemen raedtide raejkiedimh. Raejkieh tjuerieh smaave årrodh. Mænngan dellie eelkimh lovredidh. Manne gellie tjaebpies skærrieh bãårhkesjamme. Im gæssie gænnah vuajneme guktie lovredidh. Nov gujht aejtjie deejri guktie dam skærriem giesedh jih gáarodh. Idtjimh badt daejrieh mij skærrie bööremes. "Nov amma vaalta dam maam átna", áemie aahka iktegesth jehti. Dam aejtjie aaj liereme. Guktie bööremes skærriem veeljedh, dellie jeatjabidie gieh gellie gïerhkemh dorjeme, gihtjedim. Dah væjkele mannem raeriestidh.

Dah munnjen soptsestieh, mejnie skærrine lovredh. Skærrie edtja sjiehteles jassijes årrodh. Dellie vuenjelen tjaktjedueljie gujht hijven. Dihte gilmehtahkesne gellie askh. Dam hov veeltim. Dellie ánneti vuertiejim goske nieskiejim jih bãdtjadim. Skærrie tjuara láapsoes årrodh, dellie bööremes gáarodh.

Pæhpere-maallem skáarran darjoejim. Eelkim gækien bijre vijjedh. Jih dellie soenine gáaroejim. Soenh gujht pruvniel dahkesne. Dan mænngan moeren bijre gáaroejim jih Leahkoem vuevjejim. Hijven gosse geelleme viehkiehti, dihte dan veaksehke giesedh. Dellie baajim gajhkestidh.

GAEBLIE JIH RËESELDAHKH

Minngemes dellie rïeseldahkh skrovreste biejim. Tjaebpieslaakan dejtie bietskiedim. Manne goerehtamme guktie báeries rïeseldahkigujmie. Ovmese vuekieh, jee nemes plaave, rööpses jih kruana utnin. Naan aejkien dellie viskes aaj disse. Dellie gáartenjh pruvniel dim. Gellie gávhl darjoejim guktie hijven gosse maanam gaarhkesjidh.

Dellie gaebliem gáarome-maasjinine gáaroejim. Dam budtiejim. Tjaebpieslaakan gækien bijre gáaroejim. Hijven gosse raejkide naaperdamme. Numhtie dam gaebliem dan gamte goh gïerhkemegáetie.

Gierhkeme sáakan gævnjasjamme. Eebre Emanuel lij gierhkeme-maana giesien 2006. Daate lea tjihtjie aehtjien gierhkeme. Mijjen derhviegâetie Skaerpdælesne.

Mov baernie Maahke dâahka-gierhkeminie stâåkede-minie. Jaepien 2004 dihte lij golmen jaepien bâeries.

GUADTAHTAHKE

Voedtegem guadtahtahkine darjoejim, seamma klaerjgumie goh rieseldahkine. Laejkiem sööhpim jih voedth-gaarpese gârrim. Åemie aahka voedth-gaarpem munnien vadesinie dorjeme. Hijven jis faahtele gamte. Gosse sjiehteles fahtelinie, dellie duahpam don geatjan. Dellie tjoelmem Leahkoen gâvlese. Dellie mubpie gââvlesem gierhkemegâetien baaktoe gârrim. Dellie maa guadtahtahke stynkehke.

MEASEHKE

Dellie amma gierhkeme riejjies! Mânnoeh gujht garmere juktie dam buektiehtamme. Gosse onneâabpa Mille reakadi, dellie meashkem vâarhkoste ohtsedim. Meashkem voelpeste ââdtjeme. Dam gierhkemen sijse biejjim. Luste gosse guessieh böötin, sijhtin onne-maanetjem gierhkeminie bâarastehtedh. Akten aejkien bâeries guessh-aajja beetnegh gierhkemen sijse rijti. Gosse göötide vualkeme, dellie badth vadesem gaavnim.

STALIE JIH AEJLIES GÆRJA GIERHKEMISNIE

Manne govleme guktie saemich dej beeli pruvhkich staeliem jallh silpem gierhkemegâetien sijse rijhtestin. Muvhtene silpe-bâaloem gierhkemen goengerasse gævnjastin. Staaletje-stuhtje jallh silpe edtja maanam vaarjelidh. Gosse saemich kristesovveme, dellie Aejlies gærjam aaj disse biejin.

SAEMIEN VUEKIE EENSI SUVHTEDH

Manne gellien aejkien ussedamme guktie saemich dej beeli veasoejin. Guarkam dej lin garre biejjieh. Daelvege dellie amma tjâetskeme. Dohkh diekie krievvine juhtiejien. Dellie nagkh hijven gosse maana gierhkeminie. Sliedtem bâadtsode njaeviegoelki sijse biejin. Maanam gujht hijvenlaakan gierhkeminie klâamsiehtin. Aelhkikie gosse tjihtjebe edtji njammehtidh. Gierhkeme dan nænnoes. Joekoen sjiehteles gosse raajrojne juhtiejien jih gierhkeme tjimkeldh-râantjose gârreldahkesne.

Båarasommes baarneme Kræsta. Dîhte akte jaepien bære-ries jaepien 1998. Dîhte tuhtji luste onnegierhkeminie stâåkedidh. Maadteraajja Lars Tomasson dam dorjeme.

BÅERIES SOPTSESE

Ikth lij fuelhkie derhviegâetesne. Aahkah aajjah tjoerigan røynesjidh. Numhtie dihte båarasommes tjuara dejtie smaavebe âerpenidie vuartasjidh. Dellie gierhkeme-maanam boeltesne vöörhkin gosse tjuvrijste billeminie. Guktie amma, – âajaldehtin gusnie dam gierhkemem gævnjastamme. Idtjin gaavnh gænnah.

Iehkeden vöoste eejhtegh göötide bætijægan, eakan gierhkemem derhviegâetesne vuejnich gænnah. Maanah dellie saarnoch guktie gierhkeme-maanam gaerviehtamme gosse tjuvrijste billin. Båarasommes hov soptseste guktie gâangkoeh goesen nualan onne-âabpe-bem gævnjoestamme. Dah jis barre stâåkedeminie, eah mujhtieh gænnah gusnie onne-âabpa. Eejhtegh dahkoe vaarrestægan. Ojhte desnie onne-âabpa.

GUKTIE AALKOEALMETJH MAANIDE GUEDTIEMINIE

Aalkoealmetjh abpe veartanisnie aeredistie ichkiedasse âlkene barkeminie, dovne nyjsenæjjah gaarmanæjjah. Dellie nyjsenæjjah tjuerich maanide guedtedh. Jee-

Maadteraajja Lars Tomasson gosse noere lij.

nemes maanide rudtjesne njöömich. Numhtie maeh-tieh gietigujmie barkedh jîh moerh risjnedh, tjaetsiem guedtedh, beapmoem jurjietidh jallh ealoem ryöjnes-jidh. Sinsitniem viehkietieh. Âerpenh badth aaj gued-tieh jîh uvhtieh. Dej guedteme-aath mijjese "soptses-tieh", guktie almetjh veasoeminie, guktie vearelde jîh guktie eatneme lea – jîh mestie aath vytnesjamme jîh numhtie.

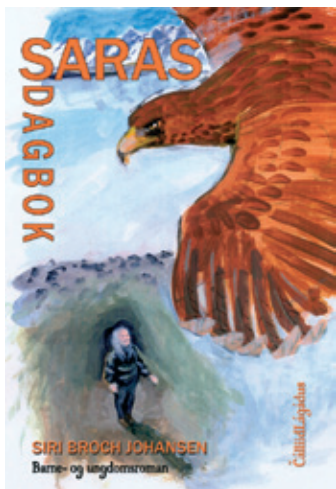
Luste vuejnedh guktie jeatjah almetjh aaj sijhtieh aalkoealmetjistie lieredh. Daelie machtebe "wrap-around" bovresne âestedh, seamma gusnie fealadibie! Dîhte stoere tyjjestuhtje mejnie tijdtjebe maanam njâatsastahta jîh jijtsasse gaarhkehte. Numhtie aelhkebe maanam suvhtedh. Maanah aaj tryjjedieh gosse âadtjoeh tijdtjeben lihke ârrodh!

Seammalaakan gosse maanah gierhkeminie. Dellie maa maana iktegesth eejhtegi lihke. Numhtie saemich maanide boelvijste boelvvide sovkehtamme. Gierhkeme eensie "sjiehtesjamme".

Siri Broch Johansen

Mánáid- ja nuoraidromána | Rovmane maanide jih noeride
Romádna mánájda ja nuorajda | Barne- og ungdomsroman

Sámiráđi girjjálašvuoda-
bálkkašupmi **2012!**

Saemieraerien lidteratuvre-
baalhke **2012!**

Sámeráde **2012** girjálásjuoda
guddne bálká!

Samerádets litteraturpris
2012!

Dingo dás! | Bestill her! www.lagadus.org
Dahje jeara girjegávppis! | Eller spør hos din bokhandel!

www.lagadus.org

Dovletji saemieh maanaj áejjieh haemiedin

Emilie Demant Hatt (1873–1958) lij etno-graafé, guvviedaajhtije jìh tjaelije Dan-maarhkeste. Saepmesne satnem daejriejibie ihke dihte hov dihte Johan Turien skraejrine sjid-ti goh lij tjaelieminie sov beagkoes gærja *Muitalus sámiiid birra – En bog om lappernes liv* 1910. Emilie Jávnam eevtjedi saemien tjaeledh, jìh dle satne dihte sov teekste daanskegïelese jarkoesti, maaje aaj beetnehdâarjoe ohtsedi guktie buektiehtin Turien gærjam ââlmehtidh. Emilie varki saemien lieri, jìh âadtjoeji saemien fuelhkine ârrodh jìh bâatsojne barkedh abpe jaepien tjirrh 1907–1908. Dan bijre aaj jìjtse gærjam ââlmehti *Med lapperne i hofeldet* 1913, jìh jìjnìh guvvieh vaeltiji dan juhtiemisnie daelvielaanteste giesielaantese.

Goh lim dejtie sov guvvide gïehtjedeminie Romssan universiteete-vâârhkosne, dle vueptiestim jìjnìh guvvieh aaj âarjelsaemien raedteste, jìh dihte akte mannem joekoen dïjpi. Vuesehthe âarjelsaemien gâmma, tjahkan onnohtje maanam eskesne, jìh vââjnoe maanan âejjie tjamki tjaabreminie. Emilie tjaala ahte gâmmeskodtje jìjnìem sutnjien soptses-

talli veele daan sjiere bâeries saemien daepien bijre, jìh guktie saemieh tuhtjeh tjaebpemes âejjichaemie dihte jorpehke.

Emilien vaajmosne Saepmie joekoen sijjiem âadtjoeji. Jìh mænngan lij tjiepteme, dellie böökti paarrebielie mealtan bæjjesvâârti noerhtese. Satnìe ektesne fealadi Saepmien mietie Kâresovvenis-tie noerhtede jìh âarjese Vaapstenem, Bïenjedaese, eevre Idre-dajvese. Emilien gaalla aaj saemien kultuvreste eadtjaldovvi, badth arkeologe jìh kultuvre-geografijen professovre lij. Jìjnìh soeth, bïevnesh jìh dam mij gohtje folklore (heamtuvrh, soeth, kultu-vren daepieh, aerpievuckieh jnv.) tjöönghkegöödtin, jìh buerie gujtht aevhkine Emilie joe lij saemien lie-reme, jalhtsh nov tjaala ahte dah saemien smaaregh Leah nov joekethlaakan idtji goh buekteht aktem ellies gïelehaamoem gaavnedh. Gærjetje badth dehtie fealadimmijste aaj sjidti *Ved ilden – eventyr og historier fra Lapland* 1922. Desnie lea soete mij veele daejrehte daate joekoen saemiej daepie – maanaj âejjìeh haemiedidh.

Misjovnæren maana man leah åejjiem haemiedamme. Guvvie: Emilie D. Hatt

Eahpere mij vihth jealaji

Ikth maa saemien baernie lij såemies niejtese aares-mæjkiem vadte-me. Noere nyjsenæjja tjeakoesvoetesne skåajjesne baersieldi, jìh gaarmanæjja maanam buvviji mænngan nyjsenæjja lij voejhkelamme maanam moskestehd. Vaeltiji nyjsenæjjan skaarja jìh dle gaarrode jaameme-maanan njaelmesne skorpiji, guktie idtji edtjh jaemieraedtete roejhnestidh. Dej beeli idtjin daejrieh guktie edtjin eahperidie sjeavoehtidh. Dellie dle maanam aavrosne vöörhkijigan, skaarja njaelmesne.

Dan mænngan dellie såajhta noere paarre læjhkan pruvries-tægan. Dellie akten biejjien nyjsenæjja lea skaarjam ohtsedeminie – maaje skaarjetjem lij daarpesjamme, jìh ij gusnie gænnah gætesne gaavnh. – “Nov badth maehtieh aavrosne mìnnedh, veedtjedh skaarjam mij maanan gaelmesne kraevielamme”, gaallebe jeahta. Jìh nyjsenæjja badth ojhte dam dorje, vaadtsa skaarjam ohtsedidh.

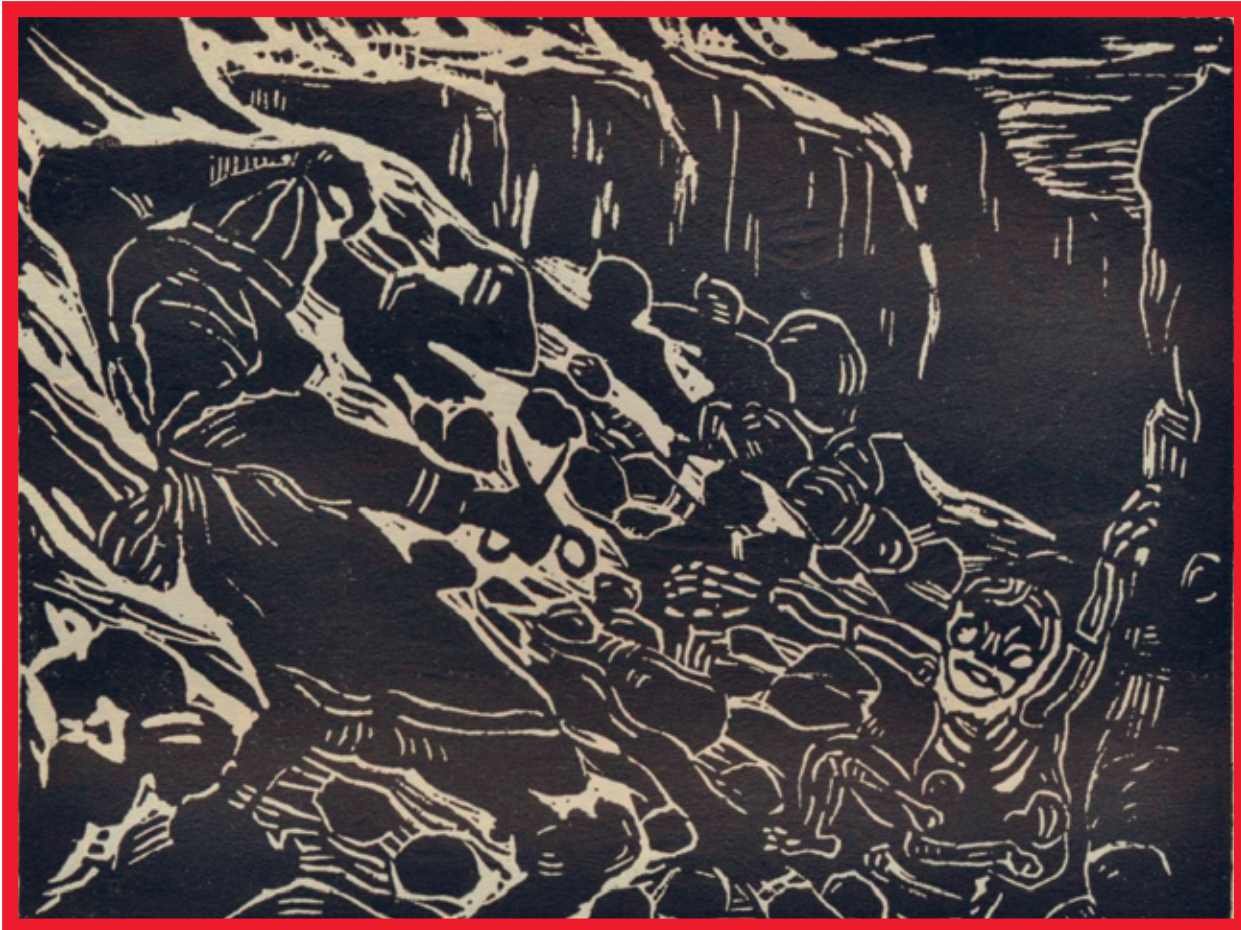

Goh dle tjeakoes gaelmiem gaavna, j̄ih skaarjam maaneste vaalta, dellie faahketji eahpere tjuedtjele, skaarjam ḡieteste bæksa j̄ih tjid-
jeben tjeapohkasse skorpije guktie jaama.

Eahpere dellie siesebe ḡaatan vaadtsa, ḡaatan tjaanga j̄ih ok-
sebealam jeahta: "Buerie biejjie, sieseme!" - "Buerie biejjie, baarne-
me! Seasa vaestede. Siesebe hov lea l̄aajtosne tjahkan j̄ijtse maanet-
jem laavkohte. "B̄aetieh baarneme, āadtjoem datnem aaj laavkoeh-
tidh laavedh l̄aāvketmetjaetsine." Satne jeahta. - "Im asth eannan
aajtjeme aaj buarastehteme! Eahpere vaestede. - "Ih dle d̄an eat-
nedh aajtjedh irhkelh? Siesebe gihtjie. Idtji goh satne daejrieh eah-
pere joe lea tjidjtjebem b̄avveme. - "Im edtj̄h mij ḡænnah darjodh jis
mannem buarastahta! Eahpere vaestede.

Dellie maa eahpere aehtjeben ḡaatan vaadtsa, tjaanga, j̄ih ok-
sebealam jeahta: "Buerie biejjie, aajtjeme!" Mohte aehtjebe nov
isveligke billiji, idtji goh vaestedh, barre āejjie r̄aāvvhkoen nualan
tj̄iekede. Dellie ḡidjtj̄h eahpere aehtjebem l̄aavta, j̄ih sov rudtjem
b̄öörhk̄ie. J̄ih dan m̄ænngan d̄ihte kaarre garre ḡæbj̄an sj̄idti.

Nov dle siesebe gâajkoe vihth, gâatan tjaanga. Hapkesen jeahta: "Barre jællan âejesijim aahtjemine tjihtjemine galhkedh!" Daelie jis siesebe vihth gihtjie: "Ih Leah goh aahtjedh eatnedh irhkelamme?" Dellie eahpere soptseste guktie jis jjihtse eejhtegh satnem buvvielamme, jih guktie satne daelie joe dej vöoste haadtoehtamme, tjihtjebem bâvveme jih aehtjeben rudtjem böörhkeme.

Siesebe dellie vihth faala: "Bâetieh baarneme, âadtjoem datnem laavedh lååvkemetjaetsine laavkodh!" Jih daelie jis bâata. Dellie maa vihth jielije maanine sjædta; jih siesebe satnem lååvke, "Eahpere" nommine âadtje. Dan mænngan hov saemieh gaajhkh vöörhkeme-maanah eahperine gâhtjoejin.

Siesebe âelesne byjjeni, jih buerie jielemebiejjeih âadtjoeji. Maaje ânnetji joekehthlaakan vââjni goh dah jeatjah maanah, ihke âåpsen stoerre sov âejjie. Nimhtie hov lij, ihke siesebe idtji lij sov âejjiem haemiedamme goh satnem lååvki – eanghkomhte nov, juktie væhtine årrodh satne eahpere lij.

Misjovnæren gâmma vuesehte guktie maanaj âejjeh ha-
emiedin. Guvvie: Emilie D. Hatt

Emilie jîh aktem misjovnæren maanijste. Guvvie: G. Hatt

Eahperebaernie satnem gâhtjoejin goh lij maana, jîh dan mænngan Eahperegaalla; mij nov tjuvtjede ahte paarrebieliem aaj gaavni, ihke "-gaalla"daejrehte tjïpteme âlmajne sjïdti.

Daate jis eahpere dihte, guhte siesebelem leerehte, dam mij gaajhkh saemien nyjsenæjjah daelie joe daejrieh. Galka maanebelem seamma lååvkemetjaetsine voesteges golme biejjide laavkoehdih, jîh dan mænngan aernien âejjiegierkien nualan sleebedh, guktie aaj vöörhkeme-maanah, dah mah Leah derhvien nuelesne, âadtjoeht dejnie laavkodh.

Dan mænngan aaj libie aerviedamme, ahte galka eahperidie laavkodh jîh nommehtidh, guktie raeffiem âadtjoeht. Saemie hov aannje kristesovvemen baakoeh jîh maanese nommem gylje dan haaran gubpede eahperen hojjesjimmie govloes.

Mohte ij Leah gâessie dâåjrehtsasse bâateme, ahte naan mubpie nyjsenæjja dan maavvege orreme – eahperem bööredh easkan, jîh laavkoehdih dam.

Erika. Jorpe tjaebpies áejjiem átna, nov guktie saemieh lyjkin. Klimpläll. Guvvie: Emilie D. Hatt

Almetjen vyörtogsvoete jïh moraale hov lea tjïelke daennie soetesne – dagke kristelesvoeten-, vuj universaale dâajmijesvuekiem nænnoste. Ij galkh ovsâdteres jielemem irhkedh. Eahpere-maanan sea-sa hov joekoen maavvege jïh jiermege lea, juktie eahperem faala jielije laevien lååvkemetjaetsine laavkodh jïh nommem vadta – laahkoen veadtah jïh identiteete hov dam vihkielommesem dovletji saemiej jaahkose, dejpeli nov lij, jïh kaanne daelie annje. Emilien seerkemeguvvesne vuajnah guktie dagke lij – iehkedsbiejjien siesebe lea maanetjem laavkominie viejhkiegiebnesne, jïh dej duekesne vâåjnoe giêrhkeme gogka ussjede aadtjh-lååvkeme maanam biejedh jearsoeslaakan jïjgem áeredh. Oksen lihke vuajna eahpere jiermegs siesebine låasa.

Daennie soetesne aaj lierijibie guktie jis sea-sa idtji eahpere-maanan áejjie haemedh goh lij satnem laavkohteminie. Daate jis tjuvtjede bâeries daepiem, jïh guktie saemieh dejpeli utnin maanaj áejjïeh tjaabredh, daanjedh jïh haemiedidh, joekoen laavkomen sienten – giêtigujmie, giëbremetyjine, jïh aaj gaertjies tjohpetjigujmie, Emilie soptses-te. Galkiji smaavemaanan sudtie vaarjelidh, tjaabredh, guktie varkebe suvvedh. Mohte aaj estetihke bieliem daase; onnohtje jorpe áejjie hov lij saemien mielen mietie dihte tjaebpemes.

Joejkeme jeala

Mijjen saemiej kultuvredarjomesh Leah ik-testh tjabredovveme garre diedtemen nuelesne mijjen kraannasalmetjistie, juktie sih Leah jijnjebelåhkosne. Goh mijjen båeries jaahkoe nåhkehti, dellie dovne joejkemem – mijjen åålmehmuisigkem – bahhasvoetine jih mearhtjoen dæmiedimine biedtehtovvi. Danmaarkhen/Nöörjen gånka, Kristian IV, 1609:esne jaamemedåajmoem joejkijidie bæjhkoehi.

Noerhtene, gusnie saemich lin jijnjebelåhkosne, almetjh doestín biedtehtimmiem vuastalidh. Debpe hov dovletji saemich sivijle niehkesjevoetem tseegkin: Almetjh joejkestin barkose jih hiejesne, gætēsne jih ålkene, tjiervesne jih voerkesne. Åenehkslaakan tjielkestamme; almetjh gaajhkh biedtehtimide vuastalin jih tjuetiejaepiej tjirrh joejkestin, eevre daan beajjan.

Mijjeh åarjelsaemich, hov libie vaanesh jih bårrode årroeminie, darhkan libie garresommes diedtelgimmiem mijjen kultuvrese damtēme, jih mijjeh mih jijtjh aaj viēhtēme daejnie dajvine gujtht joejkeme guhkiem joe jaavoelamme. Mohte mijjesne badth jielieininie, eevre goh joejkeme giēngeles guhkies åeriemisnie orreme. Mov boelvesne nov badth daamhtaj govlijimh guktie mijjen voeresh joejkemasse skejkiehtin goh lin garre hujnesne, sårkosne jih vaejvesne. Joejkemen tjirrh damtesh jih nåennieh luejhtiejn jih *vuēlien* viehken buerie-masse vuarkajin.

Naan gille diejvesh daam deahpadimmiem guv-viedieh: *Vuēliej nille luajhtadidh* – nov goh *vuēlesne* sealkedh, gosse hujnies jih stoerre vaejvesne. *Vuēliej nille bætedh* – darhkan bæjese *vuēlesne* tjaevtedh, gosse aavosne, jih sæjhta mij vuj guhte joem heevehtidh.

Guvvie: Kristina Utsi

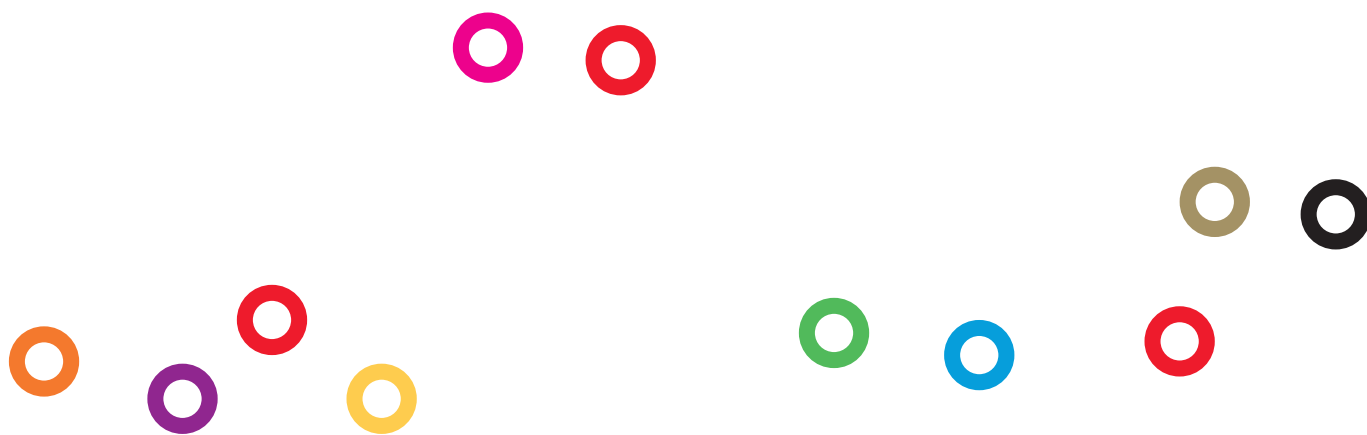
Vuelie – dan baakoen tjoje lea goh svihtjeminie, guktie almetje áádtje baakoen njuvvesne njuvörtedh jìh baa-ja sealoe dejnìe dievhtedh – sàrkosne vuj aavosne. Mænnan lea daennìe njuvvesne mìnne me dellie sealoe láájnehks jìh raeffies. Nov guktie sealoe binhteme. Aktem soetetjem mijjen jìtsh aejkijste maahta dam guvvedh:

Voeres saemien nyjsenæjja soptseste maam sutnijen deahpadi goh lij stoeerre sàrkosne jìh vaejvesne. Voestegh altese baernie jaami, jìh dellie – ajve naan gille askh minngelen – dle baernien mærsie aaj jaemieraadtan. Goh lij altese gaelmien baalte tjáadtjoen jìh guktiengierth sàrkosne dellie voeresgámma idtji buektehth damtesidie doelehtidh. Jìjtje bááhperie jìh jeatjabidie aaj gosse dallah vualan skejkehte. Tjamki gieline joejkeste tjielke tjoejine jìh ij seahkerth mij sov bijre lea, dellie eas-

kah damta sàrkoie jaadtehte. Joejkemen tjìrrh sealoe faamoem starnedahta jìh maahta báetije biejjide dáastodh.

Aelhkie munnjen dagkeres deahpadimmiem guarkedh, juktie manne leam jìjtje – geerve almetjine – áádtjeme joejkemem kroehkedh ööjeldihkien väärhkoesijjeste, jalhts ij dagkeres báaktjehke hujnies tsiehkesne.

Aavosne aaj maahta vualan skejkiehtidh. Muvhtine almetjine lea vöörhkeme vueliemahtoem, jìh dellie maahta aavoes damtesistie fahkestidh. Siebriebarkojne, gosse lea sjeltiem vuj jeatja tjáhkoem, dellie siejhme noerh jìh geervealmetjh biejjien darjoemassi mænnan gaavnesjeh murriedidh. Aktem dagkeres tjáanghkanimmeste leam soetem govleme. Almetjedáehkien kraajeste dallah govloe, voeresi sommemen gaskesne tjoejem mij noeri skovhtjemem tjìrrehte – lienes joej-

keme. Almetjh mah bijre tjáadtjoeminie dam vueptiestieh. Eevre goh maam joem eevre orre govloeh. Lea voeres almetje mij joejkeste juktie lea aajhtseme göökte noerh sinsitniem gaavneme. Voeresen mielesne mejeles domtese, jñh átna daate lea buerie ektiedimmiem sijten jñh lahkoeñ jáerhkenámman. Joejkeminie aavoem vuesehte, jñh noeride guaktajde daejrehte voeresboelven jaefiestimmiem áádtjeme.

Nimhtie joejkeme maahta vihties deahpadimmiem jielemisnie veadtasovvedh, jñh maahta veadtajne áarrodh almetji gaskem.

Jijnjh almetjh mannem gihtjeme: Gáessie dán eelkih joejkedh? Im annje maahteme moenedh mennie aejkiermesne. Mohte mánngan jiermestalleme dle májhtajim aahka utni mannem eelhpedh dejnie: Datne lih joejkeminie goh rekasovvih, jñh aahrtjedh joejkemine böötih!

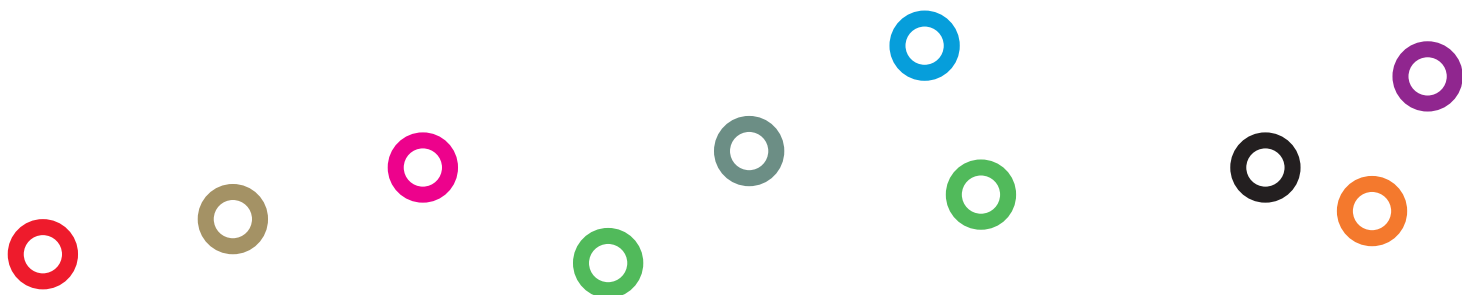
Hævvi im maectieh daam mujhtedh, mohte májhtam vuelide mah tjidjtje utni laavlodh goh mijjem suvhtiehti. Jih gosse daejtie vuelide áñnetji jeatja tsaapmemem biejem, dellie vueptestem darhke joejkemen tjoejide maanabaelesne suvtichtovvim.

Voeresbiejjine leam muvhten aejkien fierhten beajjetje nossemisnie tjöödtjestamme átnam dovlet-

ji novtah tjoejh govlem. Joekoen jis aktem mov áemies laevide ussjelisijse báateme. Áhtsoes laeviej joejkemetjoejh dellie munnjien báctieh nov goh vaajtelieh ööjeldihkste biésedh. Dellie hov lea buerie damtesem.

Manne leam áádtjeme damtedh guktie jeatjabidie aaj aavosne sjidtieh gosse mijjen báeries joejkemh jealadehteme. Dan ávteste buerie bievesterisnie joejkestem konsertetjiehtjeline, feastivaline, radijovesne jñh smaa-vebe almetjetjáahkosne. Man ávteste leam daam vaadtesem áádtjeme, jis ij leah veele dan sjieken vierhtine utnedh Noerhterijhki kultuvrebyjreskide vuesiehtidh mijjeh saemieh easkah nuepiem gaavneme guktie mijjen jijtjedamtesem jñh identiteetem nánnoestidh mijjen jijtsh áálmehmusigken tjírrh, joejkemem, jñh mijjen gíelen viehken? Jih mijjen leah reaktah jijtsh damtesidie áálmehmidh sealoen faamoj tjírrh. Tjoeveribie lieredh jijtjeme dáhkasiemie jñh gaajhke mij lea mijjen.

Dellie easkah maahta vaajmoem jñh eskieñ rihpestidh kraannas almetjide, boerehks- jñh bárrhoksalmetjide. Dellie libie reaktam vitneme jieledh jñh mijjen minngieboelvh maectieh elties vueliej nille lutnjiesovvedh jñh 2000 jaepide girtedh, orre aejkiej soejkesji buerie mielesne.

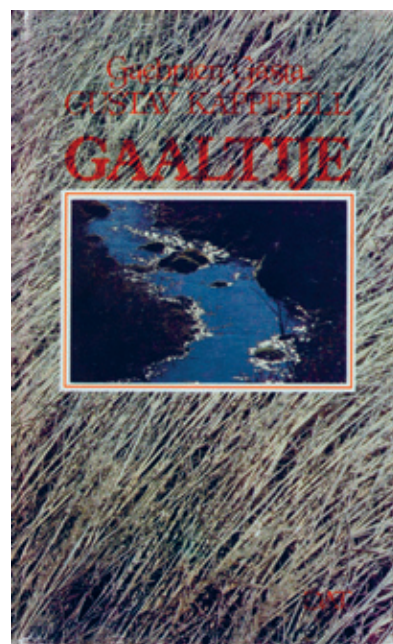

Gustav Kappfjell / Gaebpien Gåsta (1913–1999)

Ij ov man jijnje orraeajkiej tjieh-pieslidteratuvrh jaarjelsaemien gielesne. Gaebpien Gåstan vaajese-gærja 1987 bertesovvi, jih voesteges vaajese-gærjam jaarjelsaemien smaaregine. Gaebpien Gåsta lij Maajejaevresne årroeminie, jaevrien dunniebealesne gogka ij naan geajnoe, Loektesne vuj Maajen-juanesne eejhtegi gåetesne. Noere jïh geervebiejji båtsojne berki.

Jijnjemes vaajesidie altese gærjesne *Gaaltije* saemiengielesne tjaa-lasovveme, mohte muvth daaroengielesne aaj. Dagke nimhtie dorjeme ihke gaath jijnjh jaarjelsaemieh eah åådtjeme jïjtsh ietnien-gielem lieredh, jïh altese håhkoe

daaroen vaajesigujmie lohkiidie eadtjaldovvedh dovne saemien baakojde lieredh. Gaebpien Gåstan beagkoesommes vaajese jaarjelsaemien raedtesne lea *Gaavalohke* mij lea vuelie aaj. Gåsta jïjtje dan vaajesen bijre jeehti satne jaarjelsaemien almetjidie krievvine giehtjedi, jïh guvhkiehtæjja krievviem eevtjede riektes otnjegem, tjåanghkan vuelkedh. Nils-Aslak Valkeapää skreejrehti Gåstan gærjam åålmeh-tidh. Dan åvteste utniejibie sjeahta göökte Ailoen vaajesidie, vuelien faamoes baakoj bijre, utnedh meatan daebpene Gaebpien Gåstan teeksten ektine, gusnie jaarjelsaemien aerpiemahtoem, joejke-mem, buerkeste. Valkeapää-vaaje-

sidie leah altese minngemes vaajese-gærjeste *Eanni, Eannázan*, 2001.

Joejkemen bijre

”Joejkedh” – hov lea vuelieh laavlodh, dah leah laavlomh mah saemich vaajestieh. Dah laavlomh leah almetji, juvri, vaeriej jih jaevriej bijre. Dagkarine laavlo-misnie joejkije melodijen tjirrh buerkeste guktie átna naan almetje lea, vuj guktie naan aate lea, jih aaj jijtse damtesh dan almetjen muhteste, vuj mojhtesh mah leah gâaskohtovveme gosse dallah naan almetjem vuj aatem mājhtije. Vuelieh hov leah iktegisth itjmies aajmojne låávlesovveme. –Almetje guhte jijnje joejkeste jih tjööreste, dihte hov bueriesjugnedamme”, akte saemienbaernie ikth jehti. Daejtie vuelieh hov buektieh domtesh, geriesvoete jih soelkedimmie, aavoe, háhkoe jih jaahkoe, mãerie, aassjoestimmie jih haadtoen-miele, nierredehteme, vaejvie jih haerhpiesvoete. Melodije lea vihkielommes. Dihte gaajhkem buerkeste. Baakoeh eah ov man vihkeles, siejhme barre naan gille, dej gujmie jis aamhtesem daejrehte. Jih tjoejem jis juvlehte juvlehten. [-]

Onnohtje saemien (skovle)niejte guhkiem tjahkasji joejkeminie fierhten ichkeden. Akte aajne baakoe sov vuellesne – vielle. Mohte daate baakoe satnem mujhteh-te aechtjebem, tjidjtjebem, áabpebh jih onn-ohtje viel-lebadtje, mah leah guhkene vulehks-laantesne bovt-sigujmie. Daejtie mojhtesidie sov vueliem dievhtieh, maaje tjaebpies jih dieves lij, jih tjielke govloe guktie jijtse fuelhkiem áhtsa.

[-]

Goh naan saemie lij vueliem vaajestamme, jih jis del-lie vuelie dabrani sov byjreskisnie, die gujtht varki dah

jeatjah aaj eelkin joejkestidh, guktie ektievueline sjid-ti dennie dajvesne. Daennie dajvesne utnin dagkerh ek-tievuelieh hearraj, lientsien, muvhth saemiej, duvrien, snöölhken, bovtsen, bienjen, garhkoen, vaeriej jih jaev-riej bijre.

[...]

Laavlodh – lea saalmah jih laavlomh laavlodh. Saemich hov leah dam liereme skuvline jih svienskijste.

[...]

Siejhme hov gâetesne soejmi soptsestalla, jis ij mij joe-koen deahpadamme mestie áejjie dieves guktie hááli-jes sjædta. Daamtaj orrijin soptsestidh jih dle dijrem joejkegâata, guktie soptsestalla joejkemen tjirrh. Del-lie joejkeste gogka vaadtseme dan biejjien, bovtsen bij-re, giejh vuehteme vâåksjemisnie, mejnie edtja jirreden barkedh jih guktie bættije biejjide, deahpadimmieh jih mojhtetjh ovtejte baelijste.

O.P. Petteron, svienske lohkehtæjja, mij tjamki eadtjaldovvi etnologijeste, etnografijeste, filologijeste, botanikheste, geologijeste j.j. Satne bievnesh tjööngghi jih saemien kultuvrem goerehtalli 1900-lånkoen aalkovisnie. Joekoen jijnjem lieri akte kaarreste, Kristoffer Sjulssone, guktie sov nommesne gærja åålmehtovvi *Kristoffer Sjulssons minnen – om vapstenlapparna i början af 1800-talet. Upptecknade af O.P. Pettersson* 1905. Daesnie hov libie veeljeme naan Sjulssonen lahtesidie joejkemen bijre.

Nils-Aslak Valkiapää

Gærjeste Eanni, Eannážan, DAT 2001

(b. 44)

vuelie
mov Jupmelen tjojenassh
novtah

nov dah leah

jih manne
manne joejkem maam mov Jupmele muana

joejkem

gearsoes
joejkestem
jih munnjien
liegkes damtesem
gyjhteles
vuelehks

joejkedem

jalhts im jijtje daejrieh

joejkem
aejverdem
voeledem

tovnajgujmie gjjhtestem
joejkemine
gjghtem

(b. 45)

joejkem

joejkem
jalhts nov
jalhts veajkoej
såemies

govletje

joejkedem

munnjien

faamoes baakojde

vuelide

vueliem

baakojde

mesnie lea faamoe

1 Balvh tjååhpedieh
Balvh tjååhpedieh
tjuevjie, biægke, vartoe
væhtjadahke
træjpoe!
Dle faahketji dle böövti, eevre sjeavohth
naastetjh klienjiedieh
eevre skearkedh
lea

2 Baajh dle oksem gængsjan årrodh
guktie gåatan
baahtsem
gosse
dov åelesne
daarpesjem
årrodh

3 Gåetesne,
soeve berkeste
riehpenen tjirrh
Hijven veasoe
maanajbaeliem måjhtam,
aechtjie gon tjidjtine ektesne
Biejjieh varki nåhkieh,
biejjie goekeste,
hievje biægke
jih
laadtetjh vijhtsierdieh
Dueljien nelnie gællesjem,
dållebealesne,

sjjilide nastehthem,
dålle snjåajpelde
Krovhte rigkesne gævnjan,
bearkoeh leah doelteminie,
tjirkens niesteste,
guktie buejtie raaktan vååjnoe våatjoeminie
Lyjneheke, njaelkie
Hijven barre åadtjodh årrodh,
naemhtie åadtjodh liegkedidh
Dålle bæakta
jih
guhkene dubpene
dam
krievvien sjaasem
govlem
jih
guktie
johke såaka

– dellie raeffiem dabtem.

Gaebpien Maja Læjsa / Maja Lisa Kappfjell

GÆBPIEN MAJA LÆJSA, Maajehjaevreste baa-
ta, Nordlaantesne. Åtna Maasteregraade åarjel-
saemiengielene, jih lea Romssan universiteetesne
barkeminie gieleteknologijejarngesne. Muvhtene,
jeahta, teknikke tjoeperijstie jih grammatihkeste
raaktan vïssjehtåvva. Dellie buerie baajedh åss-
jalommesh gielen nille luajhtadidh. Eevre guktie
Gaebpien Gåsta soptseste muvhtene lea buerie
vuelien nille luajhtadidh, Maja Læjsa lea gaavne-
me soelkedimmie, aavoe jih voejngehtimmiesijjie
fuehpies aarkebiejjien – barre boedtjetjem gaajh-
kem luejhtedh, vaajesi nille luajhtadidh.

De beste faktabøkene! Bööremes faaktagærjah!

PAUL PEDERSEN –
ASLE HØGMO
SÁPMI slår tilbake

Innkjøpt av
Norsk kulturråd

ISBN: 978-82-8263-108-2
SIDER: 324
NOK 290,-

KETIL ZACHARIASSEN
Samiske nasjonale strategier

Innkjøpt av
Norsk kulturråd

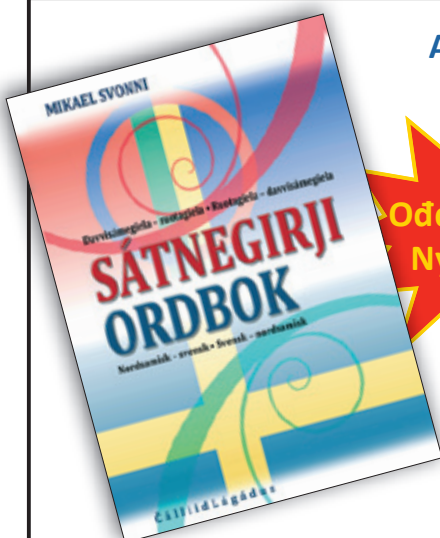
ISBN: 978-82-8263-117-4
Sider: 368
NOK 300,-

ODD MATHIS HÆTTA
Samisk reindrift på Grønland

Med bidrag og bilder av
Isak Thomas Triumpf.

ISBN: 978-82 8263-059-7
Sider: 144
NOK 200,-

Almmuhan Gironis 15.3. / Lansert i Kiruna 15.3.

**Odđa girji
Ny bok**

MIKAEL SVONNI
Davvisámegiela – ruođagiela.
Ruođagiela- davvisámegiela.

SÁTNEGIRJI – ORDBOK

Nordsamisk – svensk.
Svensk – nordsamisk.
ISBN: 978-82-8263-122-8
Sider: 405
NOK 400,- • SEK 490,-

SAEMIEN

ÅARJELSAEMIENGËLESE SJËHTESJAMME
ARTIGKELE MIJ LIJ SÁMIS 9. NUMMERISNIE

VISSOM LEA LUVLESAEMIEN-BAAKOE, mij tjuvjtjede almetjen årrome, jieleme vuj aaj dovne filosofijen jollebe daltesisnie **LEA/ÅRRODH**. Noerhtesaemiengïelene hov mujhtehte baakoem *viesu*, gåetie gusnie lea årroeminie. Daate jis akte diejvесе hov gellienlaaketje sisvegh saemide buakta, jïh ihke gååvnese dovne luvle-, årjel-, jïh noerhtesaemiengïeline, die man åvteste ibie vaeltieh dam baakoem akten ektiefilosofihke diejvesine sjidtedh?

GOH MANNE 30-JAEPIEN gietjesne eelkim saemiengïelem lohkedh universiteetesne, die lij saemienfaage-se åsesiem, nov guktie annje lea, jeatjah saemiengïeli bijre nov tjïerten lieredh ahte guarkaji magkerh joekehtsh lin dej jeatjebi jïh jïjtse gielen gaskem. Mun-njen gujtht hævvi dovne luvle- jïh årjelsaemien nov ammes, mohte tjïelke gujtht mājhtam dam *Anta Piraken* gærja **JÅHTTEE SAAME VISSUM** (Johtetjesaemien veasome).

MIJJEN ÖÖHPEHTÆJJA HOV lij tjiehpies jïh smærehke mijjem eadtjoestidh jïjnjebe goh barre peensume-åsesiem lohkedh. Ihke daejriehti ahte Piraken jarkoestæjja, *Harald Grundström*, dennie sveerjengïelldh jarkoestimmesne hov lij dillie dellie veeljeme muvth boelkhk barre gervedh, juktie bajjehti dah lin "for obskön att översättas" (ååpsen vesties jarkoestidh). Mijjeh studenth dellie hævvi ohtsedimh dejtie

boelhkide sveerjengïelen jarkoestimmesne voestegh, jïh dellie skodtehtimh gaavnedh dah seamma boelhkide saemiengïelen gærjesne. Sæjroelåhkoeh idtjin lih seamma dej göökte gærjine, guktie dle säajhti mijjeh maaje jïjnjebe luvlesaemien lohkiimh goh limh daarpesjamme. Jih goh dellie easkah gaavnimh dejtie boelhkide mah lin Gundströmese dan vesties, dle mijjen mäelesne idtjin vierrebe goh limh vaane govledh saemien **SNOALLAN**-aerpievuekine (sjålhkoen soptsestalleme). Mijjen ööhpehtæjja, *Juho Niillas (Nils Jernsletten)*, earoe sutnjien, guhte lij aerviedamme bööremes pedagogihken vuekie studentide eadtjoestidh lohkehtidh, lij barre eevtjedh "luhpeht" boelhkide gærjesne ohtsedidh.

DAELIE JOE GELLIELUHKIE jaepieh dan mænngan, jïh hov leam vihth aalkeme rontestalledh dan gærjan nommem, jïh dihte baakoe **VISSOM**. Nov lea seamma baakoe goh noerhtesaemien baakoe **VISSU**, mohte luvlesaemiengïelene voestesiereste tjuvjtjede jieleme, jielemevuekie vuj bearkadimmie-tsiehkieh. Gosse luvlesaemie datnem gïhtjie **MÁKTES VIESOH?**, dellie ij leah sån fonterdeminie guktie dov gåetie, mohte guktie jis gåarede. Seammalaakan lea årjelsaemiej luvnie gosse gïhtjie **GUKTIE VEASOEMINIE?** (*Mo dus manná?*), mohte dennie readtesne dihte baakose *veasoe* tjæekede dovne årromesijjie, bearkadimmie, jieledevuekie, jïh veasoe. Dan gietjien aelkiejim veele rontestalledh

VEASOMIE, VUJ SÁMI VIESSOM

dan viessum-en bijre, jìh gaavnim ahte dichte jis eevre sjeahta doen filosofijen diejvesasse **LEAHKIMII** (veasome), dichte mij daaroengielen gohtje **VÆREN**, ahte lea.

DOEN LEAHKIMA DĪEJVESASSE tjaekede dovne jieleldh, bearkadidh jìh årrodh – bearkadimmie jìh jieledevuekie. Im sijnth bajjehtidh ahte **LEAHKIN** ij leah buerie saemien baakoe jìh filosofihke diejvese, mohte gosse joe gååvnese baakoe man lea mahte seamma jìh aktelaaketje sisvegem golme saemien åejvie-smaaregine, man åvteste ibie galkh dam åtnose vaeltedh? Darhkan dichte **VISSUN** (veasome).

JOE LEAM AEREBI tjaaleme, na. *Sámis*-æjkietjaalegisnie, saemiengielen diejvesi bijre mah lea aktelen gaajhkh saemien gieline, nov goh duedtien jìh joejken muhteste. Jìh aaj eevtjeme dejtje baakojde åtnose vaeltedh, ihke veljiem gielese buakta jìh aaj vijrebe nupieh rihpeste teoretihke jìh praktikhe baakoev tiedæmman. Saemiengelene daarpesjibie jijnjebh diejvesh, eeptseereme gosse galka jielemen teoretihke bielide guvviedidh jìh tjelkestimmievuekieh eevtiedidh. Daamhtaj lååjkedibie baakoeht jeatjah veartenengiellijste, daamhtemes eenngeles- jìh teevetjegelijste, mohte ij leah goh buerebe saemiengieli gaskemsh baakoeht lååjkedh? Jìh nov aaj muvhth bæeries saemien baakoeht dååhkesjadtedh orre tsiehkesne nuhtjedh, nov goh dichte baakoe **GAALHPA** (*skjold*), gåarede dam skylhtine utnedh, geajnoen-gaalhpa.

MAN ÅAJVOEH JIS limh utneme aktelen tjaalemevuekie, die dle baakoeh eah lih nov ammes damteme seamma magkarine smaaregine. Vientem aelhebe dellie aaj sjædteme baakoeh gieligaskem lååjkedh. Guktie dellie luvliesaemien baakoe **VISSOM** noerhtesaemiengieline **VISSUN**:ine sjædteme. Jìh dellie dovne luvle-, åarjel-, jìh noerhtesaemien studenth åadtjoejin daejredh ahte filosofjesne jìh teoretihke diejveldimmesne dellie dichte **VISSUN/VISSOM/VEASOME** seamma goh vg. hermeneutihken diejvese **SEIN** (teevetjegielen baakoe filosofihke suerkeste) – **ÅRROME** (*leahkin*)? Die lea gujth eensi gieleevtiedimmie dichte – vuj nov?

ÅARJELSAEMIEN

VEASOE – åromesijje, jieledevuekie, gåctie
VEASODH – jieleldh, årrodh. Guktie datne veasoeminie? Guktie gåarede?

Luvlesaemien

VISSO – jieleme, jielemetsiehkieh
VISSOM – jieleme, jieledevuekie
VISSOT – jieleldh, årrodh. Guktie veasoeminie? Guktie gåarede?

Noerhtesaemien

VISSU – gåctie, veasoe, åromesijje
VISSUN – årome, veasastimmie (abstr.)

Inger Zachrisson. Govvie:
Gun-Britt Aagård

Baakoeh faamohkåbpoe jiermeste

Populär Arkeologi nr 1/ 2013

Man åvteste nov nimhtie ahte Sveerjesne dan iemie "noerhterijhki gieli" bijre, jih "noerhterijhki jaahkoen" bijre soptsestidh – mohte dan jis baaatoeh soptsestidh "saemien gieli" vuj "saemien jaahkoen" bijre. Ubmijen universiteetesne maahta "noerhtedajvi arkeologije" lohkedh – mohte Romssan universiteetesne jis "saemien arkeologije" lohkehtieh.

Muvhtene hov baakoe "norrön" synonyjmine nuhtjeh dam "noerhtedajvide", mohte dah gåabpat-jahkh buerkiestieh "nordihke", jih joekoen dellie uvtenoerhteladtji gielem buerkeste(giehtjedh Svenska Akademiens ordbok, SAOB, gaskeviermesne). "Skandi-naavihke" lea akte vielie synonyjme disse "nordihke", mij dagke vuesehte eenngelesgieleste klaeriedamme.

Daelie jis arkeologh jijnjebh væhtah gaavnedeminie mah vuesiehtieh saemieh guhkene vuelnene Gaske-Sveerjesne jih Nöörjen åarjelisnie

orreme ruevtieaekien raajeste joe, jih dah jis gierkieaekien vijrijealmetji minngieboelvh. Siejhme hov leah barre "vijriekultuvren" væhtine gohtjedovveme – jalhts nov eevre seamma vääjnoeh goh Noerhteskandinaavijen "saemien" væhtah.

Staaen historihke museume Stuehkesne 2001 vuesiehtimmiem rihpestin man nomme Vikingar, jih desnie jis göökte monterh saemien daeverigujmie. Mohte dan mænngan hov vääjnoe baakoe "saemieh" monteretjaalegine molseme dejnie "almetjh noerhtene" vuj "vijrijealmetjh", jih baakoe "saemien" lea "noerhteladtjine" sjædteme. Guessieh hov aerviedieh ahte lea "nordihke". Nimhtie hov sâajhta saemieh eah vääjnoes, jih saemien historihke gierve aamhtesine sjædta. Hævvi ij gâaredh "saemieh" jih "saemien" nimhtie geervedh. Jih dah jis "almetjh noerhtene" hov lea ektiediejvese mij dijpie jijnjebe goh 30 almetjedæhkie barre Rassjan bealesne.

Ironihke dellie badth mujhtiehtidh ahte vikingetijjesne utnin saemieh faamos guejmieh. Vedtin staatuse jñh ekonomijese vihkeles. Noerhtedajvi gånkaj jñh stoerreålmaj beetnehgæstoeh dieves sjjdtin ihke saemijste dueljiej, råhhah åsesiestin. Ruevtieaekien jupmelh, gånkah jñh stoerreålmah, nov goh aesah, Ynglingarna, Lade-jaarlidde, jñh Orkney-jaarlidde, hov lin mytihke "paarren" minnieboelvh, dam akte saemien jñh mubpie nordihke veartanistie.

Rovmere Tacitus jaepien 98 tjeeli dej göökte noerhtemes almetjidåehkiej bijre, suiones, svienskh jñh fenni, saemieh, mij lea latijne uvtenordihke baakoste finnar. Dohte baakoe jñh skridfinnar nuhtjin voestes stoerretjuetie jaepide. Germaanske kraannaj tjirrh maaje åehpies diejvesine sjjdtin lohkiej almetjidie dovne latijne jñh greeken gieline. "Saemieh" lea almetji jñjtse nomme, mij lea vihties-tamme 12–1300-låhkoste, bene båarasåbpoe lea.

1200-låhkoej raajeste gaavnijbie "lappar" muvhtine tjaalegisnie, luvlie-noerhtedajvi gielleste. Saemieh gååvnesin Atlaanteremeareste duvvene jñh eevre Ladoga raajan luvlene. Mohte idtjin tjaaleldh giele utnieh, ij jñjtse staatefaamoe guedtieminie gæannah.

Man åvteste annje nimhtie saemieh eah galkh vååjnedh? Billijiej bieliem veeljedh? Reaktah-tjirreh-timmieh saemiej vööste – ihke dovtetji aerpielaanth nuhtjedieh. Skåejjie-rååjvarimmieh, eatnemekroehkedimmie, biegegenjuvvie jñh ovjuvrh leah båtsoem aejhtieminie.

Aajne vuekie dam staeriedidh: buerebe ööhpehtimmie mijjen iemiealmetji saemiej bijre – skuvlesne joe!

VÁCLAV MAREK 1908–1994

– *Sávsoevuemiesen árröje tjekkoslovakijste*

Tjekkihke dotkije Václav Marek utni barre dam aktem áejvieulmiem sov barkosne – saemiej tsiehkide bueriedidh. Idtjin almetjh dej beeli seatedh lohkedh vuj lieredh saemiej bijre, guktie idtji beagkoes sjídtieh sov dotkemebarkoen ávteste, jìh jìjnemes sov tjaalegidie ij leah annje berteme. Dellie hævvi gieles lea dáriesmoerem. Jalhts nov hinni dovne daaroen- jìh saemiengielem lieredh, altese dotkeme-gieles lea tjekkihke. Mohte aktem gærjam lea daaroengielene tjaaleme, *Samene i Susendalen*, 1992. Jìh desnie veele buerkeste vuemiesen jìh almetji historvrijem. Jalhts ij naan stoerre nommem dotkemebyjreskine sjídti, dellie lea maaje stuerebe nommem áarjelsaemiej gaskesne, jìh joekoen Byrkijisnie gusnie almetjh annje Marekem mujhtieh.

Ij leah aelhie buejhkiehtidh mestie satne eadtjaldovvi, mohte sáajhti nov 15 jaepieh Sávsoevuemesne árrödh. Jìh tjöevere kanne sov jìjtse historvrijem giehtjedidh vostegeh – guktie jis haajhpani áarjelsaemiesen daajvide? Göökte garre deahpadimmieh Mareken maana- jìh noerebaelesne hov satnem diipi. Voestegh eejhtegidie jaamin, juktie satne tjöevere fassedidh nuerebe áabpetje guaktah biépmehtidh. Tjöevere barkoem ohtsedidh, jìh skovlem sliejhtedh. Barkosne hov aktem gietem dassa, ovlæhkosne – jìh dan mænngan lea gieerve barkoem lihke byjreskisnie áadtjodh. Dellie vualka, gaajhkem laah-

pa. Smaave pensjovnem áádtje tjekkihke reerenistie, jìh aaj ovnessie barkoe áádtje, guktie bearkede sov fealadimmesne. Hov lea vihkeles sutnjien, dovne jìjtsasse jìh mubpide vuesiehtidh, ahte ij leah eajtoeh barkije jalhts lea gieht-bielien. Almetjh Byrkijisnie hov jìehtieh sov bijre ahte; lij veaksehkábpoe jìh sleejesábpoe gaajhkh jeatjah kaarrijste. Noere baernieh hov govlin sov bijre, jìh provhkin sov gáajkoe haestedh gaachtjedimmien gæmhpodh – Mareke iktesth vitni. Dovne Lars Monse- ne lea govleme jìh tjaaleme dan maavvege tjekkeren bijre, *90 dager på loffen i Børgfjell* 1995. Gam kaarrh hov annje mujhtiejn Marekem, ihke dan tjiehpies gierhkieh vijredh.

Kanne lea nímhtie, ahte gieht-bielien álmaj joekoen vöøjni man garre jieleme lij vaerien almetjide. Saemiej jielemetsiehkieh mujhtehti sov jìjtse baaverdimmiem. Lohkijes almetje hov lij, jìh sijhti tjaelemen tjìrrh sov voelpide viehkiehtidh. Václav Mareken barkoe lea vihkeles váaromem orreme gosse saemiej reaktah vihties- tamme. Gærjam Sávsoen saemiej bijre lea vihnesjim- miem orreme daan mubpie saemieraktahmoenehtsen (SRU II) juvnehtimmesne. Juktie buerkeste guktie saemieh leah laantem nuhtjeme historvrijen tjìrrh. Jìh kanne dellie easkah, akten biejjien, Mareken aajkoe jìh háh- koe illie – ahte vielle Staate tjöevere sov voelpide golte- lidh jìh seatadidh.

Sjeltie Måelkesne, ruffien 1.b. 1934. Åelkiesbealeste Liss-Britta Sjurdsen Vardofjell, Gunhild O. Børgefjell j'ih Tomas Daniel Nilsen Skott. Gunhild Børgefjell hov lij aktem Mareken åejviebievnedæjjide.

Giesie-jijjem

Gosse daate biejjie
nåhka
jijje-goetskine
sjidtem

● daestie varki
● haalenem

● haalahtalleminie
● mueresne tjoejeminie
● aaj snjijrem

Nyjsenæjjah åarjelsaemien dajvesne lean. Lyjhkoen ålkene årrodh. Gosse håjnan, ålkene minnien! Gosse aavosne, ålkene minnien!

Aina Bye guvvede. Guvviejgumie 25 jaepieh barkeme. Baahke vaajmojne vuartesje jih guvvede. Gellie guvvie-vuesiehtimmieh buakteme. Sov geelline ektine bovtsigumie aaj barkeminie, Lårhten sijtesne.

Anne-Grethe Leine Bientie jiermogs almetje. Lyjhkoe tjaeledh gosse ussedalleminie. Dellie tjih-tesh amma sjidtieh. Gellie dejstie skåajjeste jih vaereste soptsestieh. Anne-Grethe aaj gærjam tjaaleme: **Vadtese – saernie Kristusen bijre** (2008).

Veelkes vuelie

dellie löödtjie

sjaavede

tjuatsa

sjaavede

tjuatsa

sjaavede

- veelkes vuelie
- sjeavohts vuelie
- eevre goh tjuatsa
- tjoejh domtoeh
- sjeavohts vuelie
- veelkes vuelie

- *sjaavede*
- *liegkedh*
- *sjaavede*
- *liegkedh*
- *sjaavede*
- löödtjeminie hov

Tjaktjen 2013 mánnoeh gærjam
buektien:

– *vaadtsahtallem ussjedallem* –
LENGSELEN ER ET FØLEHORN

– *jeg går og går, alt mens jeg tenker* –
MEJTIE SÅN SJÆDTA?

Gærjesne guvvieh jih tjihtesh, dov-
ne daaroen jih årjelsaemien gie-
lesne. Dååjrehtsh sijhtien almetjidie
vuesiehtidh.

Maahta tjihtesidie lohkedh jih guv-
vide vuartasjidh, jih ussjedidh: ål-
kene hijven årrodh. Jih maahta jjer-

mestalledh: baakoeh jih guvvieh
vaajesh jieleden bijre saarnoeh.

Tjihtesh **Anne-Grethe Leine**
Bientie ag.leine@bientie.org
Guvvieh **Aina Bye**
www.ai-naturfoto.no

Rööpses edtja guedtedh

”Viskes klaerie bahhan klaerie, dannasinie áarjelsaemieh ih utnieh viskes klaeriem gaptlesne” mov skuvlevoelpe jeahta gosse tjahkasjibie vytnesjeminie. Libie 12–13 jaepien báeries jñh voestes aejkien manne gáessie govlem bahhan bijre Áarjel-Saepmesne. Noerhtine gosse jñjnñh læstadianerh utnebe, desnie jñjnñem bahhan bijre govleme, bene idtjim gáessie govleme bahha klaerijs-te praajjedh!

Gosse vytnesjibie lohkehtæjja jeahta dah kroessh mijjen boengeskuvmine ih goh kristelassh kroessh, bene dah guvviedieh biejjiem. Seammlaakan goh biejjie gaskoe mijjen gievrine.

Hemmede bielien. Mov elmie beenghkelin tjáanghkan. Áarjene tuhtjeh klaerieh meehtin bahhine árrodh, bene seamma tijjen soptsestieh dejpeli jaahkoen bijre. Noerhtene ih maam jñiehtieh dejpeli jaahkoen bijre, bene tuhtjeh seamma sahth magkerem klaeriem maehtieh saemien duedtesne nuhtjedh! Ih aelhkíe guarkedh.

GOH MAANA

Gosse tjuara mij joem guarkedh dellie gihtjie dejtie mah vienhth maehtieh vaestiedidh. Vöölkim aahkan gáajkoe. Ih ajve don viskes klaerien gaavhtan, bene lim vueptiestamme guktie dah jeatjah bieliesjædteme niejtetjh utnin göökte lastoeh gaptlesne. Gaptah mah munñien soptsestieh dah joe skylleme, jalhth dah nöörebe manneste. Manne aaj sñjhtim váájnedh goh dah stoerre niejth. Ij amma ajve dom kruana lastoem utnedh. Tuhtjim jñjtje manne vööjnim goh maana jalhth nov manne sagke guhkebe jñh stuerebe dejtie jeatja niejtijste. Maana lim, jalhth idtjim jñjtje im dam dellie guarkah.

Aahka idtji sñjth maam gænnah jiehtedh. Ih dom rööpsesen jallh dom viskesen bijre. Sjeavods lij.

– Dah jeatjah gujth eerpeme gáptoem, jallh lööne-me, dannasinie dah sán utnieh göökte lastoeh jalhth eah annje skylleme.

– Bene doh jeatjah niejtetjh mah utnieh ajve aktem lastoem, dah utnieh *rööpsesem*. Díhte sagke tjaebpebe,

Guvvie lea Noerhte-Trøndelaagen fylhketjielten viermiesæjroste.

aahka! Rööpsesem gujtht vuajna plaavem vööste. Kruanam ih vuejniedh!

Dihthe noerhte-näejte mov sisnie tuhtji vihkeles tjaebpies aaj årrodh. Dihthe rööpses lastoe lij tjaebpebe.

RÖÖPSES NYJSENÄJJAN KLAERIE

Månnoeh digkiedin. Manne bagkoeh. Dihthe aaj.. Aahka tuhtji manne edtjim vuertedh goske edtjim skylledh. Manne tuhtjim ov man guhkje vuertedh. Im daejrieh guktie sjiidti, bene münngemes aahka mosni. Dihthe provhki saemiestidh munnjen juktie mannem ööhpehtidh. Daan aejkien aahka gielem bijjiedi jih sveerjen gielem soptsesti: rött är kvinnans färg!

Dihthe vuartasji raakte mov tjelmide jih gihtji:

– Datne verteme?

Rääpsedim.

– Ijje, vaestiedim.

– Dellie ih edtjh datne rööpsesem voedtegisnie jallh lastosne guedtedh. Daam mov aahka dov maadter-aahka Meerhke Stinnerbom soptsesti. Numhtie mijjen

fuelhkesne. Ävtelen goh saemich gærhkosne rääkin jih eelkin skylledh, dellie lij numhtie. Edtja vaarjojne vuejnedh guhte lea, man bæeries lea jih mij lea. Eah galkh daarpesjidh gihtjedh.

– Tuhtjh edtjebe målsodh lastoem gosse datne voestes aejkien verteme? Aahka gihtji.

Lim aahkam nierhkelamme. Manne utnijem naan raajesem bäästolen vadteme. Guarhkajim. Idtjim maechieh rööpsesem guedtedh annje. Bene rööpsesem tjoevere guedtedh. Nyjsenäjjan klaeriem guadta. Dihthe hov vöölemes klaerie gosse pruvreste. Dah giech äemie aahkeme rääkeme dah gujtht goerkesieh mannasinie dihte maam aahka jeehti saatnan sjiidti jih man vihkeles munnjen. Aahka Jesuse jih jupmielasse jeehki. Fierhten biejjien gærjesne lohki. Idtji goh soptsesh gieври vij dejpeli jaahkoen bijre. Læjhkan,jalhts nov golme hearrah sov kraevieldæmman böötin dellie mov gyhtjelassh sutjien aajmone.

Minngemes idtji utnich naan jeatjah argumenth guktie manne guarkajim. Mov mielen mietie tjoeri soptsestidh mannasinie sutnjien dan vihkeles manne idtjim aadtjoeh rööpsesem guedtedh. Barre ihke sov âemie aahka numhtie bihkedamme. Maam aahka jeahta, daam gujhth goltele?

Sâemies jaepien mænngan guarkajim aahka meehti jih deejri jijnjem maam idtji sijhti soptsestidh. Bahhan jih biejjien klaeriej bijre. Guktie meehtin almetjh dam dan joekehthlaakan guarkedh? Mannasinie mijjen lihke fuelhkie guedtieh viskesem, bene ibie mijjieh? Utnin dihte dejpeli jaahkoe diedtem dejnie?

Daelie gujhth daajram, jis idtjim dan nåalan orreme, dellie aahka dagke ledtje soptsestamme guktie bist lea. Dagke bihkedasse gâavnese mij aahka idtji sijhth bæjkoehdidh. Tjeakoes, deypeieladtje bihkedimmie.

Manne aaj sijhtim viskes dieriem gâptose. Joekoen tjaebpies!

– Dah lin jih leah garmeres almetjh, idtjin dah praajjedh jih goltelh gosse doh hearrah jeehtin edtjijimh orrijidh biejjiem heevehtidh. Ij amma dihte bahhan klaerie. Dihte hov buerie biejjien klaerie...

Domtim goh manne vytname. Aahka jeehti maam uss-jedi, ih maam tuhtji byöri jiehtedh. Aahka soptses-ti jijnjem dan mænngan, bene tuhtjem daelie minngelen, dah klaerieh jis sjidtin bene vihkielâbpoe dannasinie dej baaktoe âvtese bööti göökte vaestiedassh. Maam dle voesteges iereste jeehtin, jih dihte mubpie tjeakoes vaestiedasse.

Aahka jeeli barre golme jaepieh vielie. Minngemes aejkien gosse soptsestallimen dellie mænnoeh gâabpat-

jahkh deejrimen hov lij minngemes aejkien mænnoeh gaavnedamme.

– Govlh amma, bâetien aejkien gaptam gâare, dellie edtjh viskes dieriem biejedh. Datne aaj nænnoes almetje. Ij bääjhtoeh biejjiem heevehtidh.

Aahka sealadi jih manne lim annje bajhketjovke. Tuhtjim dihte daan varki vöölki. Idtjim hinnieh gaajhkem lieredh, gihtjedh. Manne lierim maam idtjim jaahkeme jis govleme jeatjah almetjistie. Âemie-aahka lij jijtse aahkeben luvnie, mov maadteraahka Meerhkine sov minngemes jaepiej. Desnie lieri maam meehti.

Dan mænngan hov leam aaj guarkeme gellien aejkien naemhtie. Dah geerve almetjh utnich vaestiedimmieh mah eah vedtieh gænnah. Nimhtie aaj aerpievierhtien daalhkesigujmie aaj. Easkah jis ij jeatja viehkie gâavnesh, dellie mov fuelhkie jiehtieh guktie dâemiedidh.

Im leah daam tjaaleme dejtje jeatjide soptsestidh guktie dah edtjeh gâarvedidh jallh vaarjojde gâarodh. Tjaalam ihke gellien aejkien âajaldibie man jijnjeh mijjen bâeries almetjh eah soptsesth. Maam dah tuhtjeh bööremes baajedh ârrodh. Gosse ih sjieht orre aajkan.

Leam gâarome sâemies gâptoch dan mænngan âemie-aahka jeehti manne nænnoes almetjinie sjædteme... Daelie badth leam dihte nænnoes almetje mij aahka vïenhti manne edtjim sjidtedh.

Guarkam mannasinie maanah jih geervealmetjeh eah gâarvedh seammalaakan. Dah vaarjelieh almetjidie. Sjeavods gieline soptsestieh maam tjuaara daejredh mub-pien bijre.

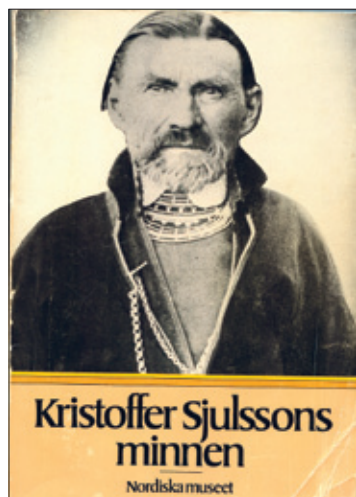

Ij barre nãake, ij barre buerie...

Daaroengiylene lea diejvese, jih eenngelesgielen aaj, mejnie maahta moenedidh ahte ij gãaredh gãabpatjahkide bielide gjehtjedidh vuj åliedidh, barre aktem vuj mubpiem "either/or" vuj "enten/eller". Daate lea meanoem mah jijnjebh iemicalmetjidotkijh bajjehtieh jillievarthenen logihken vãaroemistie bãata, *dikotomijine* dierhkestidh. Akten teovrijen lahtese lea *faelskies vuj saetnies*, daate hov lea aktem åajvievuajnoem mij lea guhkiem vihties orreme akademijesne, juktie universiteeten voestegesjaepien filosofijelohkemisnie learohkh joe nimhtie liereme byjreskem jih veartenem *dikotomijesne* vierhtiedidh.

Darhkan ij Leah barre jollebe õõhpehtimmesne almetjh leerieh nimhtie ussjedidh, siebredahken gaajhkine daltesinie jih politihkesne aaj daamtaj govlijibie nimhtie soptsestehtieh. Akte åehpies vuesichtimmie hov lea USAen presideente guhte bajjehti mænngan dihte stoerre terroristeirhkelimmie, 9/11, ahte gaajhkh jeatjah laanth lin USAen vöõste vuj mieltie. Jih nimhtie tjihtedin jeatjabidie bieliem veeljedh dennie "orre" terrovredãarosne. Dagkarinie soptsestimmievuekine maahta jeatjah almetjh dijpedh, guktie eah vuejniedh dagke lea gãalmedem nuepiem aaj, gãerede nõytraaline årrodh.

Tjaebpies vuj rupmies...

Mohte jijnjebnie sientesne ij leah gïdtjh nov aelhkïe goh barre bæjkoehdïdh nøytraale vuajnoem åtnah. Nov aaj libie vaane dikotomijine giëhtjedïdh dan jijnjem mijjen byjreskisnie. Nov goh mij lea tjaebpies, vuj aaj vesties. Mij lea buerie jïh mij lea nåake.

Åarjelsaemien giëlesne ij leah naan dovletje diëjvese mejnie maahta jiehtedh ahte maam akth ij leah jeatja goh barre aktelaaketje ((bieliëöörneme konjunksjovne, daaroengiëlen *enten* (-eller), jïh eenngelesgiëlen *either* (-or), daej giëli vuekie veartenem guëktienhaaran joekedïdh (dikotomijine)). Saemien hov maahta gelline vuekine ovmevoeth jïh joekhtsh tjïertestïdh. Vååjnoe dovletji saemïeh eah leah veartenem nimhtie guëktienhaaran joekedamme nov goh mijjen kraannas kultuvrene, dam gujtht vuajna giëlen veljeste, jïh saemiengiëlen gaajhkh tjïertestimmie-nuepijste¹. Saemïeh hov lea byjreskem giëhtjedamme jïh vierhtiedamme (goh gaajhkh jeatjah almetjh), mohte dohte *akte* lea dagke jeatja, jalhts aaj jijnjebe goh barre *mubpijste* gåarhmolen. Nov guktie Kristoffer Sjulssone lea buerkiestamme – maa guktie saemïeh eatnemem, almetjh jïh juvrh giëhtjedïeh – dellie ryökne de gaajhkem mij lea tjaebpies: mij lea tjaebpies daajve saaman, guktie jis faavroes niëjte vååjnoe,

¹ Vuj guktie Konrad Nielsen, professovre saemien giëline, dan hijven tjïerteste: Det lappiske språks specialiseringstendens grenser til det subtile på de områder som er deres egne. (1947)

Lahtese daaletji faavroesvoeten ideaalide; dovletji saemïeh utnijin tjaebpies jïh faavroes dah jorpehke haemïeh, juktie faavroes niëjte aaj galka jorpehke ååredæjjam utnedh, Sjulssone jeahta. Daate hov lea aaj meanoem mij jijnjebh dotkïjh leah vueptiestamme arktihke iemïealmetji gaskemsh. Jïh ij leah ov man rovneges gænnah, vuj geerve aerviedïdh ahte jorpehke repmine hov buerebe giërtedh arktihke daelvien jïh baajkoen.

tjaebpies aath hov lea dah mah leah jorpehke j.n.v. (Bäckman/Kjellström 1979). Tjïelke gujtht vuajna daehtie teeksteste guktie etnograafe, Petterssone, lea båeries aajjam stilleme vaestiedïdh, naa mij lea *tjaebpies* jïh mij lea *vesties*, mij lea *buerie* jïh mij *nåake*, mij lea *njaelkies* jïh mij *ovnaelies* (dikotomihke ussjelivuekien kultuvreste), dellie darhkan ”båastoebïelesne” såajhta ryöknedh dihte mij *ij leah* buerie, njaelkies jïh tjaebpies. Juktie gosse tjaebpies aate lea jorpehke, dellie vesties aate hov dihte mij bortege lea.² Ij sån daate vihteste ov man jijnje dan bëjre; mah mij lea saemide vesties, nåake jnv. – mohte vuesehte aktem vihkeles bieliem saemïej estetihke vuajnose, ahte praktikhe bieliem hov lea dej beelijste stoerre åesiem gosse vierhtiedïdh mij lea tjaebpies jïh buerie.

Gåabpetje? – Gåabpatjahkh!

Åehpies lidteratuvredotkïje Amerijhkan iemïealmetji muhteste, Arnold Krupat, hov lea aktem dotkïjem guhte lea gellien aejkien tjuvtjedamme mah guktie jijnjebine iemïealmetji kultuvrine vååjnoe goh dihte *gåabpatjahkh*-ussjelivuekie lea tjarkebe jïh sïejhmebe goh dohte ”jillieveartenen” *akten-*, *vuj mubpien-*

² Lahtese daaletji faavroesvoeten ideaalide; dovletji saemïeh utnijin tjaebpies jïh faavroes dah jorpehke haemïeh, juktie *faavroes* niëjte aaj galka jorpehke ååredæjjam utnedh, Sjulssone jeahta. Daate hov lea aaj meanoem mij jijnjebh dotkïjh leah vueptiestamme arktihke iemïealmetji gaskemsh. Jïh ij leah ov man rovneges gænnah, vuj geerve aerviedïdh ahte jorpehke repmine hov buerebe giërtedh arktihke daelvien jïh baajkoen.

meanoe (Krupat 1992, 2002). Nov lea gujthh nimhtie dagkarine kultuvresne, gusnie aerpiemaahoe (almetjei dääjrehtsh, maahtoe jih daajroe) annje lea akten boelven gietjeste barre njalmeldh orreme. Mijjien aajjah, aahkah, jih kaanne tjiertjeh, aachtjeh idtjin lierh tjaeledh jih lohkedh. Åarjelsaemien giele hov lij guhkiem barre joekoen kultuvrelle konteekstine nåhtadamme. Guktie dellie maectiejibie bajjehtidh ahte saemich leah eevre daan raajan soeth, heamtuvrh, joejkemh, vuelieh jih soptsestimmich vijriebasse saah teme aerpiemaahoen vuekine. Jih ibie bajjeht mijjien soeth leah fiksjoevne vuj historvrije, eah barre heamtuvrh vuj bene saetnies gænnah, mohte kanne jijnjebine daltesne leah gâabpatjahkh. Noerhtesaemich gïdtjh guhkebe jïtsh gielem evtiedamme – minngemes vijhteluhkie jaepiej tjirrh – guktie siebredahken gaajhkine sïentesne, byjehks administrasjoevnesne, tjieltesne, boevresne jih dovne akademijesne govloe saemiestieh. Åarjelsaemiej lea stoerre aerpiegaeriem dovne gielen jih kultuvren muhteste. Dagke nov aaj buerie ahte ibie annje hinneme gielem sjiehtesjidh stoerresiebredahken gaajhkide tjâhkoetjiehtjelidie, juktie dellie annje lea nuepie gielen veeljiem seatadidh dennie provsessine, jih kultuvren usselivuekie jarkoestimmiebarkosne mujhtedh. Ij barre ammes gielemaallen mietie skodtedh ihke dan fuehpesne libie (bene naan aejkien gujthh dam aaj tjoevere, praktikhe gielebarkoe daamtaj aejkierieij gaavhtan

fuehpiebarkojne sjædta.) Mijjen maadter-aahkah, -aajjah leah gellietjuetien jaepiej tjirrh veeljie gielem eevtiedamme mejnie gåerede eatnemen, jih almetji jielemen ovmevoeth joekoen tjiertestidh – ij barre lustestallemen gaavhtan (- njaalmeldh kultuvresne bene daerpies orreme radtjoeslaakan joekoen buerkiestidh.) Gulliegieline gohtjijibie – jih dejbeeli vierhtiedimmesne *gåabpatjahkh* praktikhe jih tjaebpies.

Lidteratuvrh

Bäckman, Louise (red.) Rolf Kjellström 1979: *Kristoffer Sjulssons minnen – Om vapstenlapparna i början af 1800-talet – Upptecknade af O.P.Pettersson*. Acta Lapponica 20. Nordiska Museet.

Krupat, Arnold 1992: *Ethnocriticism: ethnography, history, literature*. University of California Press. Oxford, England.

Krupat, Arnold 2002: *Red matters: Native American studies*. University of Pennsylvania Press. Philadelphia, Pennsylvania.

Nielsen, Konrad 1947: "Utslag av lappisk specialiseringstendens". *Lapponica. Studia Septentrionalia III*. Aschehoug, Oslo.

BÅERIES GUVVIEH ÅARJELSAEMIEN DAJVIJSTE

SJELTIE MAAJEHJAEVRESNE 1930-LÅHKOSNE

1. Nils Johan Kappfjell 2. Nils P.Dunfjell 3. NN 4. Paula Granefjell
5. Nanny Kappfjell 6. Emelie Sofie Jåma 7. Inger Jåma 8. Jakob
Steinfjell 9. Brynhild Toven 10. Peder M. Nordfjell 11. Nicolaus
Flåttefjell 12. Gustav Kappfjell 13. Peder I. Jåma 14. Anselm
Jåma 15. Aksel Toven 16. Nilsine Flåttefjell 17. Ole O. Steinfjell
18. Oskar Jåma 19. John O. Steinfjell 20. Ovnohkens

JOIK ETTER MARGARETHA GUSTAVA MAESJELL (STINNERBOH)

GUSTAV KAPPEJELL JOIKER :

Ná ná - ná ná - ooh.

Denne joiken finnes også i et opptak som NRK Helgelandsradioen gjorde i 1979.

Ná ná - ná ná - ooh.

TEGNFORKLARING

- ☞ = Hurtig glissando fra tonen under
- Y = Fastepeuse

(NRK/Helgelandsradioen)

VUELIE. GAEBPIEN GÁSTA

**SJELTIE MAAJEHJAEV-
RESNE MINNGEMES
LEHKIEN 1940-LÅH-
KOSNE**

Gårroeh bieleste Ellen Dærga,
Anna Dærga, Sanna Jonassen,
Anna Dunfjeld jìh böösebadtje
Leif Dunfjeld.

**PROVRESEN SAEMIEN NYJSENÆJJA-
SIEBRIEN LIEHTSEGH**, mah aaj tseegkin voes-
teges saemientjåhkoe Trændtesne 1917. Duekesne:
Lisa Barrock, Brita Brantfjeld, Sofie Mathiasen, Malla

Vesterfjeld jìh Kristine Stinnerbom. Tjahkan: Elsa Laula
Renberg, Ellen Lie, Ellen Olsen jìh Gunhild Granefjeld.
Åvtesne: Anna Andersen jìh Maria Pedersen. Fotograf:
Hilfling-Rasmussen.

SAEMIEN LAANTETJÅHKOE TRÅENDTESNE 1947

Almetjh guvvesne: 1. Johan Johnsen, 2. Kristian Johnsen Lifjell, 3. Nils Johan Kappfjell, 4. Jonas Marsfjell, 5. Lars Danielsen jñh gãmmebe 6. Margrethe Danielsen, 7. Kristine Renander, 8. Maija Anstensen jñh sov njejte 9. Kaia Anstensen, 10. Ellen Nordfjell, 12. Ellen

Eliassen r. Dærga, 13. Anna P. Jåma, 14. Anna Danielsen jñh paarrebielie 15. Paul Danielsen, 16. Bengt Thomas Jåma, 17. Nilsine Flåttestfjell, 18. Else Steinfjell r. Børgfjell, 19. John Johnsen Steinfjell, 20. Brita Renander, 21. Anna Westfjell, 22. Peggy Dærga, 23. Laila Jåma. 24. Bibbi Jåma pr.n. Gustafsson.

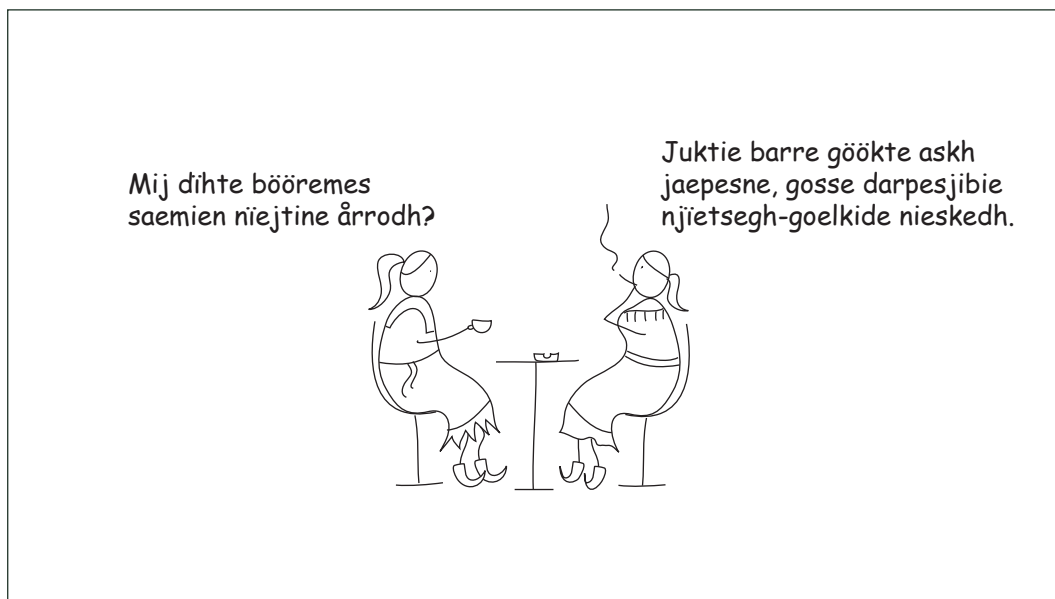
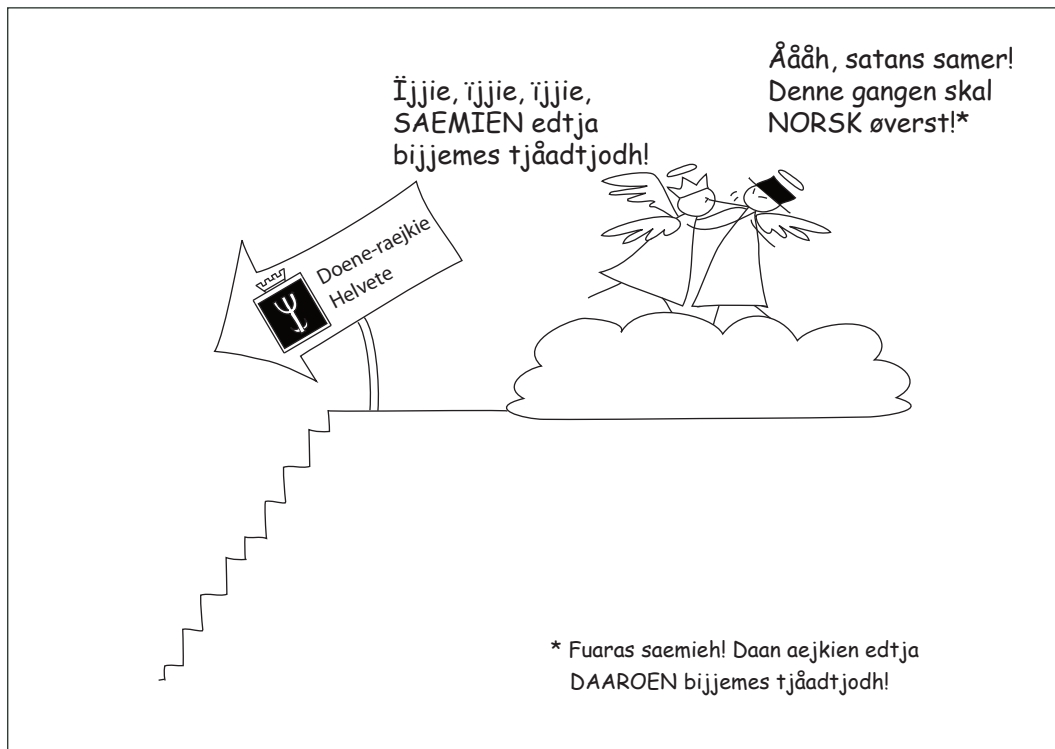
MOJHTESE-SERIMONIJE

Dunderlandsdalen. Debpe-
ne stoerre ovlæhkoe gus-
nie jijnjemes åarjelsaemien
vihkielommes njuenehkidie
jaemieraadtan vöölkin jae-
pien 1948.

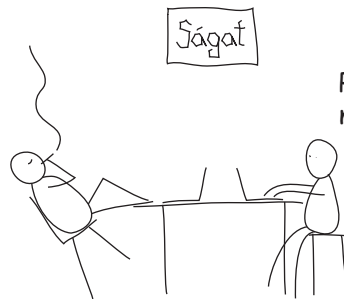

BERKELEN SAERNIEH

MAREN UTHAUG. Åarjelsaemien teekste: Anna Cicilie Kristine Westerfjell Somby

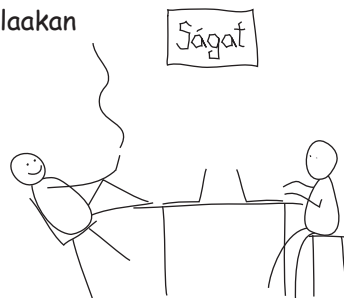

Govlh, manne joekoen saernieh
göökte bääntaj bijre åtnam. Dan
akten bääntan govse don mubpien
bääntan ientjen gääjkoee haajpani,
sijhti ånnetji gäätodh. Dellie dihte
bäänta bääsari sijhti don mubpien
bääntam lævtedh. Edtjem dam
tjæledh?

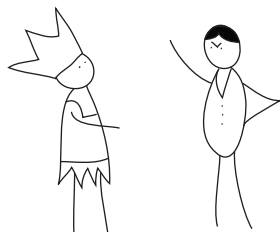
Pösj, ij gujht dihte
naan saernieh...

Hm... Ibie maehtieh buerebh
tjæledh göökte bääntsoe-
almetjh ligan seamma-laakan
traakestemine?

Dellie maa easkah
voestes-sæjroen
saernieh!

Du er også same,
er du ikke?*

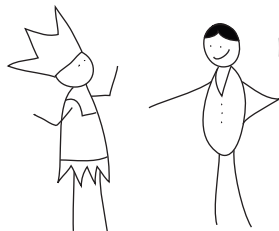

Nei fysjda, si ikke sånt
din jævla fjellfinn. Dra
ikke meg ned i den der
samesøla! **

*Ih goh datne aaj saemie?

**Ijje, aellieh nimhtie
jiehtieh, bahhas saemie.
Aellieh mannem dan
goglenassen sijse giesieh!

Åh, det var dumt.
Ellers kunne jo du
også fått støtte
fra Sametinget til
en større båt...*

Næmmen, BUAREGH! **

* Goerpe. Dellie lih gujht datne
aaj dåarjoem sturebe vînhtsese
Saemiedigkeste åadtjeme...

**Næmmen, BUAREGH!

Norge er vårt land*

Egentlig ikke - for vi var her først!**

* Nöörje lea mijjien laante.

**Ijje - mijjeh voestes-gietjeste daebpene limh!

Kanskje det, men det var vi som lærte samene å gå på ski!*

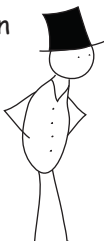
Nei nei, nyere forskning viser faktisk at samene gikk på ski lenge før noen andre**

*Maakta sán, mohte mijjeh dah mah saemide leerehtimh tjoejkedh!

**Ijje, orre goerehtimmie vuesehte saemieh tjoejkin guhkiem aerebi goh dah jeatjah.

Æsj, men vi har polarheltene Nansen og Amundsen!*

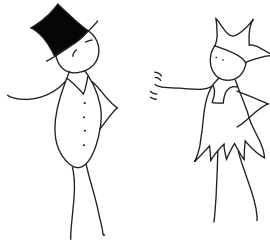
Ja, som kom frem takket være samene Ravna og Balto**

*Pösj, mijjeh gujht utnebe dejtie beagkoes polar-álmah Nansen jih Amundsen!

**Nov, mah dahkoe bøtigan saemiej Ravna jih Baltoen gaavhtan.

Kanskje det, men
det var vi som lærte
samene å gå på ski!*

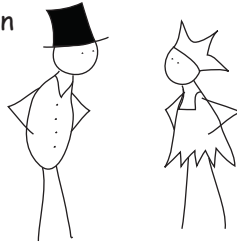
Nei nei, nyere
forskning viser
faktisk at samene
gikk på ski lenge
før noen andre**

*Maakta sán, mohte mijjeh dah mah
saemide leerehtimh tjoekjedh!

**Ijje, orre goerehtimmie vuesehte
saemieh tjoekjin guhkiem aerebi goh
dah jeatjah.

Æsj, men vi har
polarheltene Nansen
og Amundsen!*

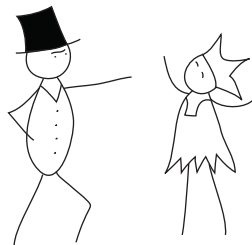

Ja, som kom frem
takket være samene
Ravna og Balto**

*Pösj, mijjeh gujht utnebe
dejtie beagkoes polar-ålmah
Nansen jih Amundsen!

**Nov, mah dahkoe bætigan saemiej
Ravna jih Baltoen gaavhtan.

Glem nu ikke, at vi var en
prektig vikingnasjon som
seilte over store hav i
flotte sjøsterke båter.*

I båter som samene
bygget etter egne
spesielle teknikker**

*Aellieh mah åajaldehtieh, mijjeh limh
hiebies viking-nasjovne, mah tjaebpies
nænnoes vinhtsij gujmie stoerre saelhtiej
rastah siglimh.

**Vinhtsigjurmie mah saemij
vuekien mietie dorjesovveme.

Lena Kappfjell

Dotkije tjaangeme gåatan

"Ij leah datne gåessie otnerassine orreme mov gåetesne!" Båeries saemien baakoevaajese jeahta. Jih dagke buerie guvviem jijnjebine daltesisnie, mij vuesehte guktie saemieh leah veartenem giehtjedamme. Fierhtenbeajjetje jieliemistie nov lea aelhkie aerviedidh daate ledtje dagke d'iejesem kraannaj gaskemsh, guktie darhkan jeahta: "Ih datne mij gænnah daejrieh mov dâeriesmoeri bijre, daahph haavtemdh!"

Mohte ij leah daepeles saemiej gaskemsh nimhtie riekte bielhkedh. Saemien dovletji vuekie lea dâajmijes vuekie, jortehten bielkehtidh, vuj aaj barre daejriehidh, guktie dijre ij leah ov man tjielke dejtie mah leah govledæjjesne –.... jih kanne eeremasth ij dejtie mah kultuvren ålkoebaleste "tjaangeme". Giehtjedh barre daate teekstetje. Daesnie daaroen etnograafe jih gieledotkije lea riekte tjaaleme, guktie govli göökte saemieh diervesjigan:

Guössie čájá goadán.

–Buörie biejjie!

–Buörie buörie biejjie! Vuajná čikk’edh volese!

–Jo gäjtu!

–Gubb’ede dállie dadne jis boadáh?

–Á, boadám gujt nuortelistie duoj diijen gránnej luvtie.

–O já, veasumes gujt áj sárnieh dább’ede diijen luvtie?

–Juv, veasumes baddh.

–Buvzijgumie áj čarres dijjieh?

–Juv, no iebie gujt mám návjuoh.

–Goabbh dállie leah ušš’edemienie?

–Ušš’edemienie huv leam duoguo oarjese, daj duv oarjel-gránnej goajguo, guh lin hels’eme dállie, ažžim manne dâkkuo boad’edh.

–O já, já –

–Á, im manne dájrieh mám lin ušš’edamme, ažžem viekietiedh rárk’edh jallh báldiedidh jallh –

–Dâggá numtie. – Dâbb’ene áj duv buvzh?

–Á, im dájrieh mah lin muv, men daj muv gránnej lin gujth.

–Hijv’en oažžuoh gieččediedh.

–Im manne dájrieh guktie, gusse sámien goadán boadá, mah dárbeše gičč’edh – goadie-luppiem?

–Eah sih baddh sámieh dárbešh gânná goadie-luppiem gičč’edh, iebie huv bruvkh gânná.

–Já gäjtu. – Ij sán duv učče čázeže?

–Já, nuv amma čázie nuagá.

–Dállie oažžuom dán muv briččh-geabnán.

–Já, men manne gujt ažžem briččegem jih učče bôbmežh stealládieden guassán.

–Já gäjtu!

–Čikk’edh barre dugguo jih vuardáh –

–Já men dállie gujt gámegh sigg’estem, juv vuajná duv duöljie duösnie, dállie gujt dállie disse vel’estem.

–Já, barre vel’eh jih – , gussege manne buökt’etem beabmuoh.

Daate lea kanne áehpies teekste dutnjien? Teekste mujhtehte aktem lohkemeboelhkem gærjesne mij (manne jolkem bajjehtidh) hov lea gaajhkh lohkijes áarjelsaemide áehpies, darhkan dihte *Lohkede saemien*. Mohte ij leah veele seamma. Naan gille raajesh leah jeatjhlaakan, guktie ij gâaredh vihtiestidh ahte seamma teekste lea vâaroemisnie. Jih eeremasth nov ihke dennie *Lohkede saemien* aalkovebaakojne hov tjáádtje: –”Ean leah guktemeslaakan stuhtjide jarkoehtamme. Dah leah numhtie guktie baantese áadtjoejimen jallh aaj numhtie guktie stuhtjide soptsestin goh tjeelimen.”(Bergsland/Holm Bull 1992, Baakoe aalkovistie/Forord). Eakan leah jarkoehtamme, vuj dagke læjhkan jeatjahteme barre onnohtje? Seamma sahth, manne jijtje daam joekehtsem vueptiestim naan luhkie jaepiej gietjien goh edtjim lohkehtidh aktem EU-kuvjesne. Desnie barre ”geerve-almetjh” (bâarasâbpoe manneste) mah joe lin gieleguedtjih, jih sijhtin barre lieredh lohkedh jih tjaeledh. Muvhth lin áehpies dejnie voesteges áarjelsaemien ortografijine, juktie dannasinie hov lim buakte me daam teekstem. Saarnoes, guktie maa bâeries kaarre dennie kuvjesne daehtie teeksteste máarahtovvi! – Dohte jis gam’ gâmma [gâassohtæjja] lea dan soe tjuerpies guessien vööste, – dan soe tjetskehke, jih tjahkan barre gevse deminie!

GUESSIE

Jijnjh daepieh hov dovletji saemien fierhtenbeajjetje jieliemisnie. Muvhtene gohtje *dåajmijes vuekie*, muvhtene *buerie daepieh*, *laahrtjeres årrodh*, vuj aaj *sjeavods maah-toe*. Minngemesem dagke gieletsiehkiem guvvede, juktie njaalmeldh kultuvresne nov lea barre nimhtie ahte ij leah ov man jijnje tjaalaldihkie. Kultuvren njoelkedassh mah eah leah tjaalasovveme, hov lea bieliem dagkarienie maahtosne mij ij gåaredh lohkemen tjirrh åadtjodh. Aktem jeatja bieliem lea ahte ij gåaredh gaajhkem riekte jarkoestidh ammesgielese. Dihte diejvese – *guessie* – hov lea dagkerem vuesiehtimmiem. Guektiengierts vuj gelliengierts sisvege hov lea dan diejvesasse. Guktie dam aktem lea seamma goh daaroengielesne – *gjest* – almetje guhte guessine båata ; mubpie lea *ammes* almetje, saemie vuj daaroe, jallh dagke almetjh mah eah vååjnoes, mubpie aajmoste; jih dellie aaj kraannas sijtste guessieh – gosse bovtse båateme mubpien sijten jienehkasse vuj gåatomelaantese. Maaje jijnje gåarede tjaeledh dan guessie-diejvesen bijre. Mohte gosse *guessie* tjaanga gåatan dellie lea aerpievuekien mietie ovmessie ”sjeavoht” njoelkedassh, mah guktie galka guessiem dåastoehdidh, diervesjidh jih *gåassoehdidh*, darhkan galka saemiej idejaalen mietie – dæjmijes vuekie – *gåassehks* årrodh. Seamma laakan aaj njoelkedassh mah guktie guessie galka dæmiedidh, aktem lea ahte ij galkh *guassadalledh* dan raajan ahte daejrehte gåetienalmetjh leah giefies, juktie eah nuekie beapmoeh utnieh.

GÅASSOEHTIDH JIH GUASSADALLEDH

Dennie teekstesne, vuj dahtie dialogeste daan tjaalengen aalkovisnie, dellie varke vuepteste ahte gåetienal-

metje, (ibie daejrieh mejtie nyjsenæjja vuj gaarmanæjja juktie dle barre *gåassoehæjjine* gohtjijibie,) dihte hov raaktan straavedihks . Jalhts almetje mij lea båateme govloe saemien båatsoekaarre, jih dovne kraannas sijtste båata, dellie barre guessine gohtje, jih eakan båarastehtieh gan. Gåassoehæjja maaje gihtjie gubpede guessie båata, mohte ij gihtjeh guhte lea, jih guessie ij jijtsistie soptsesth. Åadtjoejibie barre daejredh ahte lea gåassoehæjjan noerhte-kraannaj sijteguejmie, jih daelie edtja årjese, viehkiehtidh sov (jih gåetienalmetji aaj) årjel-kraannah.

Dellie gidtjh vååjnoe goh dah guaktah eakan leah lihke, ij sliekten, ij fuelhkien tjirrh. Rovnege badth, gosse daajrah ahte daaj baeliej muvth noerhtesaemieh dovne vueptiestamme man lea gerve gaavnedh göökte årjelsaemieh mah eah utnieh sinsætnan fuelhkieveadtah – juktie laahkoen vuj laatjoven tjirrh hov jijnjemes aejkien buektiehtibie goerehtidh naan laaketje veadtam. Jeatja tjielkestimmie dellie båata dovletji saemiej sosijaale öörnegistie. Dej beeli garresommes vuekie mubpiem bæsvodh hov lij dam almetjem orrijidh laahkoestidh. Juktie golh dellie dejnie vuesiehtih ahte orrijamme dohte almetje laahkojne ryöknedh, raaktan jaemehkine dellie dutnjien sjædteme. Akte diejvese mij dam buerkestie jih tjierteste lea guektiengierts baakoe (åtna göökte joekehth sisvegh) – *ropmege* – , mij lea 1.; seamma goh *moenesje*, vuj *jaemehke*, jih 2.; naan (noere) *almetje mij ij leah dåajmijes; ij utnieh buerie daepieh* (v.g. åajaldehteme laahkoestidh). Laahrtjeres årrodh hov lea dellie voesteges jih tjielkemes vuekine mejnie dovletji utniejin jeatja almetjem dåajmijeslaakan diervesjidh.

(Giehtjedh Torkel Thomassone j̄ih Kristoffer Sjulssone jis s̄ijhth vielie lohkedh dan ḡaassoehthimmien bijre.) Vuj aaj maehthiejin t̄ielke vuesiehtidh ”sjeavohth” vuekine, nov guktie daejnie teekstine, ahte ij dam almetjem seatedh ḡannah.

DOTKIJE GUESSINE

Dah guaktah, ḡaassoehth̄ajja j̄ih guessie, voesteges ieres-
te joe sinsitniem nimhtie b̄asvoeht̄agan j̄ih biehtieht̄agan, eakan b̄aarastehtieh, eakan sinsitniem laahkoesth ḡannah. Daate teekste lohkijsse haestiedimmiem faala; āadtje j̄ijtje goerehtidh j̄ih vueptiestidh – man āvtes-
te b̄aeries aajjeskodtje dan lohkemistie nov m̄aarahtovi? Vuajnah man t̄juerpies jallh aaj b̄aastoeh dovletji d̄aajmijes vuekiej v̄ooste? Ihke j̄ijnjebh v̄ehtah hov lea. Daesnie ḡidt̄jh aejvieulmie hov lij barre t̄juvtjiedidh – man b̄aastoeh maahta s̄j̄idtedh gosse kultuvren ālkoebaleste aaj guessie b̄aata. Akte ammeskultuvren dotkije, kanne j̄ijtse baantespealarine saemiejluvnie ”guessine” b̄aetieji – j̄ih dellie barre dagkerem eadtoedimmiem teekste ḡarjesne beaja (lohkemeḡarjesne saemide). Ij leah ḡannah seatadamme b̄ievned̄ajjaj nommh t̄jeakoes darjodh. T̄j̄ielke hov ahte sutnjien daate lij barre aelhkie teeksteboelhkem, kanne buerie vuesiehtimmiem dovletji saemien aerpievuekide (tradisjovnide), j̄ih sov m̄ielen mietie dovne skovleḡarjesne s̄j̄iehteles.

Jeatja kontekstine daate dialoge hov lea buerie vuesiehtimmiem mah guktie saemieh aaj estetihke njoelkedas-
side utneme gajvedh j̄ih kr̄ōhkedh. T̄j̄ultj̄iestimmiej, daejrichtimmiej t̄j̄irrh, jortehten soptsestidh, diminuti-

jvem nuhtjedh, j̄ih seamma vihkeles – dam mij ij jeah-
tah. J̄ijnjem aaj ḡaarede sjeavods voetine j̄iehtedh, j̄ih jis ij maahtoem ātnah dan bijre dellie kanne aavrehke – ij ḡidt̄jh armodh – vierrebe nov ahte maahta mubpiem aermoedidh j̄ih ih ennje daejrich!

Luste gujthth dellie moenedidh – mah dagke saemien deajvoehth̄ajja (redakt̄ōore) l̄ajhkan teekstem jeatjah-
tehteme, barre ānnetji, eannan orresth bertesovvi orre ḡarjesne – j̄ih ij leah dotkije vueptiestamme ḡannah.

Litteratuvre

- ♦ Bergsland, Knut og Gustav Hasselbrink 1957: *Sámien lukkeme-ḡarj̄á – Sydsamisk lesebok – med grammatikk og ordliste*. A. W. Brøggers Boktrykkeri A/S. Oslo
- ♦ Bergsland, Knut og Ella Holm Bull 1993: *Lohkede saemien – Sørsamisk lesebok*. Davvi Girji o.s. Karasjok.
- ♦ Bäckman, Louise och Rolf Kjellström (red.) 1979: *Kristoffer Sjulssons minnen. Om Vapstenlapparna i början af 1800-talet. Upptecknade af O.P.Pettersson*. Nordiska Museet. Berlings, Lund.
- ♦ Lindin, leif och Håkan Rydving (red.) 1988: *Några Säger, seder och bruk. Upptecknade efter lapparna i Åsele- och Lycksele Lappmark Samt Herjedalen sommaren 1917, af Torkel Thomasson*. Skrifter utgivna genom Di-
lekt- och Folkminnesarkivet i Uppsala, Ser. C:5. Upp-
sala.

Guössie čárjá goadán.

–Buörie biejjie!

–Buörie buörie biejjie! Vuajnáh čikk’edh volese!

–Jo gäjtuuo!

–Gubb’ede dállie dadne jis boadáh?

–Á, boadám gujt nuortelistie duoj diijen gránnaj luvtie.

–O já, veasumes gujt áj sárnieh dább’ede diijen luvtie?

–Juv, veasumes baddh.

–Buvzijgumie áj čarres diijieh?

–Juv, no iebie gujt mám návjuoh.

–Goabbh dállie Leah usš’edemienie?

–Usš’edemienie huv leam duoguo oarjese, daj duv oarjel-gránnáj goajguo, guh lin hels’eme dállie, ažžim manne dâkkuo boad’edh.

–O já, já –

–Á, im manne dájrieh mám lin usš’edamme, ažžem viekkietiedh rárk’edh jallh báldiedidh jallh –

–Dâggá numhtie. – Dâbb’ene áj duv buvzh?

–Á, im dájrieh mah lin muv, men daj muv gránnáj lin gujth.

–Hijv’en oazžuoh gieččediedh.

–Im manne dájrieh guktie, gusse sámien goadán boadá, mah dárbeše gičč’edh – goadie-luppiem?

–Eah sih baddh sámieh dárbešh gânná goadie-luppiem gičč’edh, iebie huv bruvkh gânná.

–Já gäjtuuo. –Ij sán duv učče čázeže?

–Já, nuv amma čázie nuagá.

–Dállie oazžuom dán muv briččh-geabnán.

–Já, men manne gujt ažžem briččegem jih učče böbmežh stealládiedh guassán.

–Já gäjtuuo!

–Čikk’edh barre dugguo jih vuardáh –

–Já men dállie gujt gáamegh sigg’estem, juv vuajnáh duv duöljie duösnie, dállie gujt dállie disse vel’estem.

–Já, barre vel’eh jih – , gussege manne buökt’etem beabmuoh.

●

● Guessie tjaanga gáatan

●

● –Buerie biejjie!

●

● –Buerie buerie biejjie! Vuajnah tjihkedh väälese!

●

● –Joe gäjhtoe!

●

● –Gubpede dellie datne jis bäätah?

●

● –Aa, bäätam gujth noerhtelistie duej diijen kraannaj luvhtie.

●

● – Á jaa, veasomes gujth aaj saernieh debpede diijen luvhtie?

●

● –Jov, veasomes badth.

●

● –Bovtsigumie aaj tjarres diijieh?

●

● –Jov, nov ibie gujth maam naavjoeh.

●

● –Gaabph daelie Leah ussjedeminie?

●

● Ussjedeminie hov leam doehkoe áarjese, dej dov áarjel-kraannaj gâajkoe, goh lin heelseme dellie, edtjim manne daagkoe bátedh.

●

● –Á jaa, jaa –

●

● –Ae, im manne daejrieh maam lin ussjedamme, edtjem viehkiehtidh raerhkedh jallh baaltedidh jallh –

●

● –Dagke numhtie. –Debpene aaj dov bovtsh?

●

● –Ae, im daejrieh mah lin mov, men dej mov kraannaj lin gujth.

●

● –Hijven áadtjoeh giehtjedidh.

●

● –Im manne daejrieh guktie, gosse saemien gáatan bääta, mah daarpesje gihtjedh – gâetieluhpiem?

●

● –Eah sih badth saemieh daarpesjh gânnah gâetieluhpiem gihtjedh, ibie hov provhkh gânnah.

●

● –Jaa gäjhtoe. –Ij sán dov ohtje tjaatsetje?

●

● –jaa, nov amma tjaetsie nuaka.

●

● –Dellie áadtjoem daan mov prihtjh-geabnan.

●

● – Jaa, men manne gujth edtjem prihtjegem jih ohtje beapmetjh stealládiedh dan guassan.

●

● –Jaa, gäjhtoe.

●

● –Tjihkedh barre dohkoe jih vuartah –

●

● –Jaa men dellie gujth gaamegh sigkestem, joe vuajnam dov dueljie duesnie, dellie gujth disse veelestem.

●

● Jaa, barre veeleh jih – , goske manne buektehtem beapmoeh.

●

●

TEEKSTE JÏH GUVVIEH: LENA KAPPFJELL

TJAEBPEMES GÅESSIE!

SAEMIDE, TJAEBPEMES JUVRE gæssie hov lea bovtse, nov guktie Kristoffer Sjulssone aaj jeahta. Jïh dellie maaje buerkeste guktie jis joekoen tjaebpies bovtse vâåjnoe. Seamma goh gaajhkh jeatjah gaevnieh mah saemieh tuhtjeh tjaebpies, bovtse nov aaj galka jorpehke årrodh, tjaebpies söökes tjåervieh utnedh jnv.

MANNE LEAM GELLIEN jaepien noerhtene orreme, aktene sâålesne Romssan duvvene, man nomme Sáállir.

Daebpene noerhtene, duvvene, tuhtjem bovtse maaje tjaebpebe goh gaajhkh jeatjah manne vuajneme mov jieledebiejjine. Vïenhtem seamma mov fuelhkienalmetjidie jïh saemide mah munnjien åehpies, tjaebpemes gæssie vuajneme!

IJ LEAH BARRE nov ahte bovtse daebpene lea tjarres jïh joekoen låemties, vâåjnoeh eah mestie gænnah billijh, ij almetjijstie ij bienjeste gænnah. Vâåjnoe eevre

goh dihte beagkoes Biejjieniejten ealoe; tjirkas, almetjem dæerede jis dâajmetje lea, amma gaaveles, jïh dellie vihth – joekoen tjaebpies.

DOEN GÏJREN GOH lim gâatan vuejeminie universiteeteste dellie jaahkeaaltoe jïh voenjeleaaltoe geajnoeraejkiem dâastoehitim. Tjahkasjim gotnjedim mearan sâajmetjilaakan geajnoste sillestigan, vihth gâatoejigan. Tjaebpies gïdtjh, nov goh gaajhkh jeatjah aaltoeh, voenjelh amma leah båtsoesaaman gïjrege, mohte dellie mäjhtajim man ävteste daejtie dan joekoen tjaebpies. Geatjoesbieljeh amma gaajhkes!

DAENNIE SÄÄLESNE EAH daarpesjh bovtsem tjööngkedh, miêrhkesjidh, ij guktie gænnah sturredh, guktie eah almetjistie billijh. Ij guktie gænnah kraannas sijteguejmieh bætieh bovtsem raerhkedh vuj leekestidh. Daate jis bovtse lea amma Biejjien niejten åajaldovveme, vuj vöörhkeme ealoe.

DAESNIE VUESEHTEM BOVTSEM; voenjelh, aaltoeh, hortjh, mohte jeenjemes vueperide mah leah munjien bööremes sielskine orreme daan minngemes daelvien, eevre mietsken raajeste don jaepien, jïh eevre daan raajan suehpeden minngiegeatjan 2013.

MUNNJIEN HOV LEAH – Sállirbaarnieh – jïh nimhtie aaj gohtjedem; bætieh amma baarnieh! Jïh dellie aaj bætieh!

Sámi satiira 4 gillii Sáme satijrra 4 giellaj Saemien satijre 4 gieline Samisk satire på 4 språk

Dan botta go vuordit beaivváža

Odđa duostilis ja birolaš unna girjjáš.

ISBN 978-82-8263-116-7

Garra olggoš. NOK 170,-

Madi bæjvátjav vuordatjip

Ádå duosstelis ja tjalluhis unna girjásj.

ISBN 978-82-8263-021-1

Garra ålgusj. Hadde 170,-

Dan bodten goh biejjien vurtebe

Orre jealehke jñh prarohke gærjetje.

ISBN 978-82-8263-120-4

Garre ålkoebielieh. NOK 170,-

Mens vi venter på solen

Ny frekk og fändenivolsk liten bok.

ISBN 978-82-8263-115-0

Innbundet. NOK 170,-

